

Rapport 2006:12 R

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i finsk-ugriska språk vid svenska universitet

Estniska, finska, samiska, ungerska och
samiska studier

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i finsk-ugriska språk vid svenska universitet. Estniska, finska, samiska, ungerska och samiska studier

Utgiven av Högskoleverket 2006

Högskoleverkets rapportserie 2006:12 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen, **Anna Ahlm**

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets vaktmästeri, Stockholm, mars 2006

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

Sammanfattning	5
Högskoleverkets beslut	7
Högskoleverkets reflektioner	9
Bakgrund till utvärderingen	13
BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT	15
Missiv	17
Utgångspunkter och referensram	19
De finsk-ugriska språkens betydelse i Sverige	19
Bedömagruppens referensram	20
Generella slutsatser och rekommendationer	25
Utvärderingens omfattning	25
Utbildningar i finsk-ugriska språk och deras profiler	25
Utbildningarnas förutsättningar	28
Grundutbildning	32
Forskarutbildning	36
Finska vid Stockholms universitet	41
Finska vid Umeå universitet	47
Samiska vid Umeå universitet	53
Finsk-ugriska språk vid Uppsala universitet – estniska, finska, samiska och ungerska	63

Sammanfattning

Den här rapporten redovisar resultaten av en utvärdering av grund- och forskarutbildning i finsk-ugriska språk som Högskoleverket genomfört under 2005. Rapporten återger bedömningen av grundutbildningsämnena estniska, finska, samiska, ungerska samt samiska studier, en kulturutbildning som ges i nära anknytning till samisk språkutbildning. Rapporten återger också bedömningen av forskarutbildningsämnena finska, samiska, samiska studier och finsk-ugriska språk. I utvärderingen ingår tre lärosäten som tillsammans ger åtta grundutbildningar och fem forskarutbildningar. Lärosätena har i flera fall särskilt åtagande att ge utbildning i språken. Finska, meänkieli (tornedalsfinska) och samiska är också nationella minoritetsspråk. För utvärderingsuppdraget har Högskoleverket anlitat en extern bedömaregrupp bestående av fyra sakkunniga, en doktorand och en student. Rapporten består av två delar, dels bedömaregruppens rapport, dels Högskoleverkets beslut och reflektioner, som baserar sig på bedömaregruppens rapport.

Det har under perioden för utvärderingen skett en tydlig koncentration av utbildningar inom det finsk-ugriska ämnesområdet. Utbildning i respektive språk ges nu endast vid något, eller några få, lärosäten.

Bedömaregruppen konstaterar att ekonomiska åtstramningar har slagit hårt mot utbildningar i finsk-ugriska språk, vilket främst visar sig i minskade lärarresurser och sårbara utbildningsmiljöer. Samtidigt noterar bedömaregruppen att Vetenskapsrådets satsning på småspråk har fallit väl ut genom att den bidragit till forskningsanknuten undervisning och livaktiga forskningsmiljöer. För några av utbildningarna har dock indragen forskning i tjänsten allvarligt inverkat på lärarnas möjligheter att forskningsanknyta undervisningen. På basis av bedömaregruppens rapport konstaterar Högskoleverket att grundutbildningen i finska vid Uppsala universitet inte uppfyller kraven på tillräcklig lärarkapacitet och tillräcklig forskningsanknytning i undervisningen.

Lärarna inom ämnesområdet finsk-ugriska språk har betydande internationella kontaktnät som i flertalet utbildningar kommer såväl studenter som doktorander till del. I ämnena estniska, ungerska och i viss mån finska finns goda möjligheter för studenterna att förlägga en del av utbildningen i målspråkslandet.

En brist som bedömaregruppen lyfter fram är att de finsk-ugriska språken endast i liten utsträckning kan studeras inom lärarprogrammen, trots att finska och samiska undervisas i svenska grund- och gymnasieskolor.

Inom forskarutbildningen har man trots få doktorander inom varje enskilt språk (eller ämne) lyckats åstadkomma väl fungerande doktorandseminarier såväl i finsk-ugriska språk vid Uppsala universitet som vid enheten för samiska studier vid Umeå universitet. Med den verksamhet som sammantaget bedrivs inom forskarutbildningarna konstaterar Högskoleverket utifrån bedömaregruppens rapport att det finns förutsättningar för återväxt inom de olika ämnena.

Högskoleverkets beslut

Rektorer vid berörda lärosäten

Högskoleverket
Utvärderingsavdelningen
Anna Ahlm
BESLUT

06-03-09
Reg.nr. 643-765-04

Utvärdering av finsk-ugriska språk

Högskoleverket finner att grundutbildningen i finska vid Stockholms universitet; i finska, samiska och samiska studier vid Umeå universitet; i estniska, samiska och ungerska vid Uppsala universitet uppfyller kvalitetskraven för högre utbildning.

Vidare finner Högskoleverket att forskarutbildningen i finska vid Stockholms universitet; i finska, samiska och samiska studier vid Umeå universitet och i finsk-ugriska språk vid Uppsala universitet uppfyller kvalitetskraven för högre utbildning. För ovanstående utbildningar kommer en uppföljning att göras inom tre år.

Högskoleverket finner anledning att ifrågasätta examensrätten för kandidat- och magisterexamen i finska vid Uppsala universitet. Högskoleverket anser att utbildningen brister vad gäller lärarresurser och forskningsanknytning i undervisningen. I övrigt hänvisas till avsnittet Högskoleverkets reflektioner och bedömargruppens slutsatser och rekommendationer, som utgjort underlag för Högskoleverkets beslut.

Högskoleverket avser att göra en uppföljning inom ett år, då Uppsala universitet ska redogöra för de åtgärder som vidtagits. Därefter kommer Högskoleverket att ta ställning till om det finns skäl att återkalla examensrätten.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskanslern Sigbrit Franke efter föredragning av projektansvarig Anna Ahlm i närvaro av kanslichefen Lenart Ståhle och avdelningschefen Clas-Uno Frykholm.

Sigbrit Franke

Anna Ahlm

Högskoleverkets reflektioner

Högskoleverket vill inledningsvis tacka bedömaregruppen för ett väl genomfört arbete. Bedömaregruppens rapport utgör en god analys av de möjligheter och problem som de finsk-ugriska ämnena står inför i Sverige. Det är verkets förhoppning att rapporten kan bidra till fortsatt kvalitetsutveckling av de berörda utbildningarna och samtidigt ge information till studenter och det omgivande samhället i övrigt. Bedömaregruppens rapport är också ett underlag för beslut. Nedan reflekterar Högskoleverket över vissa förhållanden som i bedömaregruppens rapport framstår som särskilt väsentliga.

Utbildningarnas tilltagande koncentration och profilering

Det har under perioden för utvärderingen skett en tydlig koncentration av utbildningar inom det finsk-ugriska ämnesområdet till att utbildning i respektive språk endast ges vid något, eller några få, lärosäten. Särskilt märkbart är detta i ämnena estniska och ungerska, vilka Uppsala och Lunds universitet har särskilt åtagande för. Lunds universitet har trots detta åtagande under hösten 2004 beslutat att lägga ner utbildningarna i de båda språken, varför utbildning i estniska och ungerska till minst kandidatnivå nu endast återstår vid Uppsala universitet.

Även i finska har utbildningarna blivit färre, till följd av att Lunds universitet har lagt ner ämnet. Utbildning i finska till minst kandidatnivå har därmed koncentrerats till tre lärosäten i Sverige, varav Umeå universitet har särskilt åtagande och Stockholms universitet de största studentgrupperna.

I samiska ges utbildning till minst kandidatnivå vid Umeå universitet (som har särskilt åtagande) och vid Uppsala universitet. Bedömaregruppen pekar i sin rapport på hur viktigt det är att samiska även fortsättningsvis ska kunna studeras vid åtminstone två lärosäten i landet p.g.a. de samiska språkens särställning i Sverige. Högskoleverket menar att koncentration av utbildningar kan vara av godo i den mån den innebär att återstående utbildningar stärks, men när de kvarvarande utbildningsmiljöerna är få, och därtill mycket små, finns allvarlig risk för utarmning inom ämnesområdet.

I början av år 2000 ratificerade Sverige Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Då finska, meänkieli (tornedalsfinska) och samiska erkänts som nationella minoritetsspråk är det särskilt viktigt att utbildning i dessa språk upprätthålls och ämnena får möjlighet att vidareutvecklas. Kurser i meänkieli ges ännu inte på kandidatnivå.

Bedömaregruppens rapport visar att de finsk-ugriska språken vid de olika lärosätena har profilerats och organiserats olika. Utbildningarna inom ämnesområdet har i huvudsak språkvetenskaplig inriktning, men vid Stockholms universitet kan finska studeras med såväl litteraturvetenskaplig som

språkvetenskaplig specialisering. Finskan vid Stockholm universitet har också viss profilering mot sverigefinska förhållanden och tvåspråkighetsfrågor. Vid Umeå universitet har samiskan profilerats så att den både rymmer språk- och kulturutbildning. Uppsala universitet har en profil som skiljer sig från de övriga i och med att man samlar de fyra språken estniska, finska, samiska och ungerska i en forskarutbildning i finsk-ugriska språk. Högskoleverket konstaterar att utbildningarna kompletterar varandra.

Vikande lärarresurser

Bedömargruppen för fram att ekonomiska åtstramningar under den senaste tioårsperioden har slagit hårt mot utbildningar i finsk-ugriska språk. Utbildningarna har i de flesta fall små studentgrupper och har svårt att klara sig ekonomiskt i nuvarande resurstilldelningssystem. Konsekvensen är små lärarresurser, vilket medför sårbara utbildningsmiljöer. Resursproblemen delar de finsk-ugriska språken med andra s.k. småspråk i det svenska akademiska systemet. Problemen är kända sedan länge och har beskrivits och analyserats i Högskoleverkets rapport *"Att vara eller inte vara – Frågan om småspråkens framtid i den svenska högskolan – ett regeringsuppdrag"* (2003). I rapporten aktualiseras behovet av en nationell policy för vilka språk som är oundgängliga i den svenska högskolan. I rapporten framförs också förslaget att ett särskilt åtagande bör åtföljas av särskilda medel. För samiska vid Umeå universitet utgår medel som följer med åtagandet, vilket är föredömligt. För övriga ämnen som lärosätena har särskilda åtaganden för är situationen dock bekymmersam.

Bedömargruppen lyfter också fram att Vetenskapsrådets satsning på småspråk har fallit väl ut och på ett påfallande vis bidragit till forskningsanknuten undervisning i flera av utbildningarna och till livaktiga forskarutbildningsmiljöer genom de tjänster som kunnat inrättas.

Samtidigt har indragning av forskning i tjänsten vid Uppsala universitet allvarligt inverkat på lärarnas möjligheter att forskningsanknyta undervisningen. Högskoleverket konstaterar, utifrån bedömargruppens rapport, att grundutbildningen i finska vid Uppsala universitet inte uppfyller kraven på tillräcklig lärarkapacitet och forskningsanknytning i undervisningen. Högskoleverket ansluter sig till gruppens bedömning och finner därför anledning att ifrågasätta examensrätten. Det finns fler utbildningar inom ämnesområdet med små lärarresurser, men Högskoleverket ansluter sig till gruppens bedömning av utbildningarnas kvalitet, varför ytterligare ifrågasättanden inte görs.

Småskaliga grundutbildningar och livaktiga doktorandseminarier

Inom grundutbildningarna är studentgrupperna mycket heterogena då utbildningarna vänder sig både till dem som studerar som nybörjare och till dem som har språket som förstaspråk. Studenterna läser språken främst som biämne, ofta på kvällstid, i småskaliga utbildningsmiljöer. Inom ett par av forskarutbildningarna har man däremot genom samverkan över ämnesgränserna utvecklat livaktiga forskningsmiljöer med regelbundna doktorandseminarier,

trots det låga antalet doktorander inom varje ämne. Bedömargruppen lyfter fram doktorandseminariet vid Uppsala universitet som samlar doktorander från flera språk, och doktorandseminariet vid Umeå universitet som samlar såväl språk- som kulturdoktorander i samiska. Dessa forskningsmiljöer är väl värda att värna om. Bedömargruppen rekommenderar också ökad samverkan lärosätena emellan inom ämnesområdet, vilket även Högskoleverket menar är angeläget.

Utifrån bedömargruppens rapport konstaterar Högskoleverket att det med den verksamhet som sammantaget bedrivs inom forskarutbildningarna finns förutsättningar för återväxt i de olika ämnena.

Inom grundutbildningen noterar bedömargruppen att finska endast i liten utsträckning ingår i lärarprogrammen, och att samiska inte alls ingår, trots att språken erkänts som nationella minoritetsspråk och undervisas i grund- och gymnasieskolor i Sverige. Bedömargruppen lyfter mot bakgrund av detta fram den kombinationsutbildning för lärarexamen och magisterexamen i finska, som ges i samverkan mellan Stockholms universitet och Lärarhögskolan i Stockholm, som ett steg i rätt riktning. Högskoleverket understryker vikten av att finna ytterligare lösningar i detta avseende.

Internationalisering – i ett nordligt präglat sammanhang

Bedömargruppen menar att språkutbildningar med nödvändighet är internationella till sin karaktär då språken inte är bundna av nationella gränser. I rapporten visas också på att det inom de utvärderade ämnena finns betydande internationella kontaktnät som kommer såväl studenter som doktorander till del. I estniska, ungerska och i viss mån finska finns goda möjligheter för studenterna att förlägga en del av utbildningen i målspråkslandet. I samiska har dock inte liknande möjligheter utnyttjats. Inom ämnet samiska vid Umeå universitet finns dock ett vidsträckt internationellt kontaktnät även utanför det nordiska sammanhanget som på andra sätt utnyttjas i utbildningarna. I de få fall där ämnena inte har fungerande kontakter med utländska universitet menar bedömargruppen att det är ytterst angeläget att upparbeta sådana, vilket Högskoleverket instämmer i.

Bakgrund till utvärderingen

Utgångspunkter

Utvärderingen av finsk-ugriska språk är en del av det regeringsuppdrag som Höskoleverket arbetar med sedan år 2001. Enligt uppdraget ska samtliga utbildningar för generella examina (kandidat- och magisterexamina) och yrkesexamina utvärderas under en sexårsperiod. Uppdraget omfattar såväl grundutbildning som forskarutbildning. Utvärderingens huvudsakliga syften är att:

- bidra till ämnets eller programmets utveckling
- granska om utbildningarna svarar mot mål och krav i högskolelagen och högskoleförordningen
- ge information till studenter, beslutsfattare och allmänhet.

De kvalitetsaspekter som ligger till grund för bedömningen är framtagna i samarbete med lärosätena utifrån en tolkning av målen i högskolelagen och högskoleförordningen.

Utvärderingsprocessen

Den utvärderingsmodell som Höskoleverket tillämpar baseras på kollegial bedömning. I bedömargruppen ingår förutom sakkunniga alltid minst en student på grundutbildningsnivå och en doktorand. Till grund för bedömningen ligger lärosätenas självvärderingar och bedömargruppens platsbesök på institutionerna. I detta fall har de sakkunniga också gått igenom ett antal slumpvis valda C- och D- uppsatser. Höskoleverkets kvalitetsaspekter och bedömargruppens referensramar utgör kriterier för bedömningarna.

Bedömargruppens yttrande publiceras i en rapport tillsammans med Höskoleverkets reflektioner och beslut. En tid efter rapportens publicering hålls en återföringskonferens där utvärderingens resultat diskuteras med representanter för de berörda utbildningarna. En uppföljning av utvärderingen genomförs efter tre år.

Avgränsningar

De lärosäten som omfattas av utvärderingen ger utbildning i de finsk-ugriska språken estniska, finska, samiska och ungerska upp till minst kandidatnivå. I utvärderingen ingår även samiska studier, en kulturinriktad utbildning som ges i nära anslutning till samisk språkutbildning.

De grundutbildningar som utvärderats är finska vid Stockholms universitet; finska, samiska och samiska studier vid Umeå universitet; estniska, finska, samiska och ungerska vid Uppsala universitet.

De forskarutbildningar som utvärderats är finska vid Stockholms universitet; finska, samiska och samiska studier vid Umeå universitet och finsk-ugriska språk vid Uppsala universitet.

Utbildning i ovanstående språk ges också av andra lärosäten, men inte till kandidatnivå, varför dessa inte omfattas av utvärderingen. Finska kan studeras vid Mälardalens högskola, men inte till kandidatnivå. Luleå tekniska universitet har särskilt åtagande att ge lärarutbildning för grundskolans tidigare och senare år med inriktning på finska, meänkieli och samiska, men kurser ges endast på A-nivå, varför inte heller de omfattas av utvärderingen.

BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT

Missiv

Till Höskoleverket

2006-03-01

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i finsk-ugriska språk vid svenska universitet

Höskoleverket genomförde år 2005 en utvärdering av grundutbildning och forskarutbildning i finsk-ugriska språk. För utvärderingen utsågs en extern bedömargrupp:

Professor Ulla-Maija Kulonen, Helsingfors universitet, ordförande i bedömargruppen

Studierende Jennie Gadeborg, Uppsala universitet

Förstemanuensis Harald Gaski, Universitetet i Tromsø

Professor Anders Holmberg, University of Newcastle

Doktorand Anu Muhonen, Stockholms universitet

Professor Helena Sulkala, Uleåborgs universitet

Utgångspunkten i utvärderingen har varit de kvalitetsaspekter som tillämpas i Höskoleverkets nationella ämnes- och programutvärderingar samt de kriterier som bedömargruppen enats om. Underlaget för våra bedömningar grundar sig på utbildningsanordnarnas självvärderingar och på platsbesök där vi samtalat med fakultetsledning, institutionsledning, lärare, doktorander och studenter. Härmed överlämnas bedömargruppens rapport till Höskoleverket.

Ulla-Maija Kulonen

Bedömargruppens ordförande

Utgångspunkter och referensram

De finsk-ugriska språkens betydelse i Sverige

Finska, samiska och meänkieli (tornedalsfinska) är sedan år 2000 nationella minoritetsspråk i Sverige. För de nationella minoritetsspråkens bevarande och utveckling är det väsentligt att det finns möjlighet att använda dessa språk i offentliga sammanhang. För detta behövs personer i olika branscher som kan tala och skriva språken, t.ex. jurister, journalister, översättare, tolkar, personal inom äldreomsorg samt hälso- och sjukvårdspersonal. Det behövs också utbildade förskollärare, grundskollärare, gymnasielärare och universitetslärare som ska undervisa i språken. Därför är det väsentligt att universitetsutbildning och forskning i de nationella minoritetsspråken fortlever och kan utvecklas vidare i en utsträckning som tar hänsyn till deras särställning i samhället.

Finskan är ett av de fem nationella minoritetsspråken och sverigefinnarna är den största minoritetsgruppen i Sverige. Finskan är också ett av de officiella EU-språken och ett grannspråk till svenskan i Norden. Utöver vad som nämnts som viktigt för alla minoritetsspråk kan finskans meriterande värde också komma att öka till följd av företagsfusioner och ökat samarbete nordiska länder emellan.

Samiskan, som också är ett nationellt minoritetsspråk, har en särställning på grund av att det är ett urfolksspråk (indigenous language) som inte någonstans i världen talas som huvudspråk i ett självständigt land. Det är därför Sveriges, lika mycket som Finlands och Norges, nationella plikt att hålla de tio samiska språken levande och ge undervisning på alla nivåer. Då de samiska språken alla är utrotningshotade är det ytterst viktigt att det finns lärare med tillräcklig kompetens i samiska i grund- och gymnasieskolor på de ursprungliga samiska områdena och i Stockholmsregionen. I dessa områden bör det också finnas forskning och forskningsanknuten undervisning i en omfattning som tar hänsyn till samiskans särställning i samhället. Sverige bör ha ansvar för att undervisning bedrivs i nordsamiska, som är det allmän nordiska språket, lulesamiska och sydsamiska.

Meänkieli (tornedalsfinska) är också ett av de fem nationella minoritetsspråken. Meänkieli har sin historiska geografiska bas i Sverige och talas endast i Sverige. Därför har Sverige ansvaret för att detta språk ska bevaras och utvecklas. Forskning och utbildning på universitetsnivå i meänkieli skulle också kunna bidra till att höja språkets status.

Estniskan är ett minoritetsspråk som saknar status av nationellt minoritetsspråk. Ändå har estniska språket varit betydelsefullt för den estniska minoritet som flyttade till Sverige efter andra världskriget och för de estländare som kom på 1990-talet. Estniskan är i dag ett EU-språk och ett grannspråk i olika kontakter mellan Sverige och Estland. Kontakten med Estland inom kultur, näringsliv och turism blir allt mer omfattande och därmed ökar behovet av

personer med kunskaper om det estniska språket och estniska förhållanden. Detta understryker vikten av utbildning och forskning i estniska.

Ungerskan är ett minoritetsspråk i Sverige bland många andra. Ungerskan är också ett nytt EU-språk och är jämfört med andra EU-språk ett relativt stort språk som talas av cirka 14 miljoner människor i Ungern och dess grannländer. Från finsk-ugriskt perspektiv är ungerskan viktig eftersom det är det största finsk-ugriska språket. För studier inom fennougristik är ungerskan inte bara ett stort europeiskt nationalspråk utan också en språkhistorisk motpart till de nordliga finsk-ugriska språken finska, estniska, meänkieli samt nord-, syd- och lulesamiska.

Bedömargruppens referensram

För att göra bedömningar av utbildningarnas kvalitet har vi i bedömargruppen formulerat kriterier för vad vi menar är goda universitetsutbildningar i de finsk-ugriska språken.

Utbildningens organisation

Väsentligt för en god utbildningsmiljö är att lärosätets ledning på olika nivåer och lärarna i de utvärderade ämnena strävar mot gemensamma mål och att kommunikationen dem emellan fungerar. Det bör vara en klar ansvarsfördelning och finnas ett gott administrativt stöd. Utbildningens lärare, övrig personal, doktorander och studenter bör vara aktiva i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och ska ha formellt inflytande i beredande och beslutande organ. Särskilt väsentligt för små ämnesmiljöer är att man funnit former för inflytande för både lärare, doktorander och studenter i de enskilda ämnena också vid flerämnesinstitutioner. Kursvärderingar bör utföras systematiskt och resultaten av dessa bör utgöra underlag för fortsatt utveckling av utbildningen och ska kunna leda till åtgärder.

Lärarkårens sammansättning, kompetens och möjligheter till kompetensutveckling

Lärarna bör i så stor utsträckning som möjligt vara disputerade och på de högre nivåerna, från kandidatnivå och uppåt, bör detta vara ett krav. Det är samtidigt viktigt att det finns lärare med undervisningsspråket som modersmål. Vidare bör lärarna ha universitetspedagogisk utbildning och på de högre nivåerna gärna handledarutbildning.

Lärarna bör inom ramen för sin tjänstgöring bedriva forskning och få möjlighet till annan kompetensutveckling. De bör delta i internationella forskningssammanhang och skapa och upprätthålla såväl nationella som internationella kontakter, vilket är särskilt viktigt i utbildningar där expertisen vid det egna lärosätet är koncentrerad till ett fåtal personer. Det är därför väsentligt att lärarna ges möjlighet att i form av tid och resurser delta i dessa sammanhang, såväl för att bevaka det aktuella forskningsläget som för att bidra till

pedagogiskt erfarenhetsutbyte inom ämnet, vilket också bidrar till att vidga de annars småskaliga miljöerna. Lärarutbyte ses därför också som ett kvalitetskriterium.

Infrastruktur

Lärosätena bör erbjuda arbetsrum med behövlig utrustning åt lärare och doktorander. Det bör finnas väl dimensionerade och tekniskt utrustade undervisningslokaler, läsplatser och mötesplatser för studenterna. För språkstudenter kan tekniska hjälpmedel som t.ex. TV och video, bidra till att studenterna får höra det studerade språket också från andra personer än de som undervisar vid lärosätet. Nätverkskontakter över dator kan bidra till att vidga den annars småskaliga studiemiljön. Tekniska hjälpmedel kan på så vis bidra till att motverka att den kritiska och kreativa miljön i små studie- och forskningsmiljöer blir allt för liten. Väl fungerande språklaboratorier gör att studenterna på egen hand kan förkovra sig och göra uttals- och samtalsövningar som komplement till den undervisning som ges. Biblioteket bör erbjuda för ämnet relevant litteratur, tidskrifter och databaser.

Grundutbildningen

Det bör vara god avvägning mellan språkfärdighet, kunskap om språket, litteraturen och kunskap om det samhälle och den kultur där det studerade språket används. De olika elementen stöder varandra. Vilka proportionerna är kan dock variera beroende på hur utbildningarna profilerats.

All utbildning i språk på universitetsnivå bör innehålla ett moment av allmänlingvistik, inkluderande lingvistikens grundelement fonetik/fonologi, syntax och semantik. För att kunna tala om språk med sakkunskap, eller tillägna sig kunskap om språk, behöver studenterna få en språkteoretisk grund. De måste få kunskaper om mål och metoder i modern språkvetenskaplig forskning och ett visst mått av kunskap om grammatiska begrepp och kategorier. Därtill bör utbildningen innehålla moment om målspråkets grammatik (fonologi, morfologi, syntax), språkets historia, dialekter och social variation.

Det är önskvärt att det också ingår språkanvändningsinriktade moment som sociolingvistik och pragmatik, inte minst för att skapa djupare förståelse för språkliga förhållanden i samhället och språkpolitik. Det är vidare önskvärt att utbildningarna rymmer moment av tillämpad lingvistik, språktillägnande och språkdidaktik. De momenten är väsentliga för studenter som senare kommer att ägna sig åt språkundervisning på skolor, universitet eller i flerspråkighetssammanhang.

Litteraturundervisningen bör ha både historiskt och teoretiskt innehåll. Det gäller att lära känna den egna litteraturen, med dess epoker, centrala författarskap och egenheter i den litterära situationen. Undervisningen bör ge inledning till analys av litterära texter, samt presentera teorier och metoder utvecklade för litteraturstudier på universitetsnivå. Litteraturens plats i samhället bör också behandlas och inte minst bör man lägga vikt vid dess position

bland minoritetsspråken. Bland annat därför är det viktigt att studenterna får kunskap om internationella strömningar inom ämnet.

Kulturundervisningen inom språkämnen är avsedd att ge studenterna bredare förståelse för den historiska och samhälleliga kontext som kulturen är ett resultat av. Kulturkunskap är ett komplext ämnesområde som representerar flera discipliner (antropologi, sociologi, historia m.m.). Inom språkämnen bör den vara en integrerad del av studierna så att den stöder språk- och litteraturundervisningen samtidigt som den ska ge inblick i aktörernas egen uppfattning av den kulturella kontext som de ingår i.

Viktigt är att det ges undervisning som bidrar till att studenterna har nödvändiga teoretiska och metodologiska kunskaper för att göra en vetenskaplig framställning oavsett om de skriver en språk-, litteratur- eller kulturvetenskaplig uppsats. Det är också önskvärt att uppsatserna inför examination läses av minst två lärare, varav handledaren kan vara den ena.

Undervisningsmetoderna bör vara pedagogiskt genomtänkta, kreativa och anpassade till utbildningens mål, innehåll och till studenternas olika förkunskaper. Studentgrupperna är mycket heterogena, eftersom vissa studenter läser språken som nybörjarspråk, andra som andraspråk, medan en tredje grupp har språken som förstaspråk. Att möta dessa gruppers olika behov är en pedagogisk utmaning och hur man lyckats med detta säger något om utbildningens kvalitet.

Utbildningarnas olika nivåer bör innebära en successiv fördjupning. Kurserna bör svara mot det aktuella kunskaps- och forskningsläget, t.ex. genom koppling till pågående forskning, och det bör finnas nära anknytning mellan forskning och undervisning. Kurslitteraturen bör kontinuerligt uppdateras och lärarna bör vara medvetna om aktuell litteratur inom ämnesområdet. Litteraturen bör också väljas ut så att det finns en väl avvägd balans mellan manliga och kvinnliga författare. Lärarna har också ansvar för att författa nya läromedel och skapa nytt undervisningsmaterial i ämnet.

För att skapa och upprätthålla en kritisk och kreativ miljö i småskaliga studiemiljöer krävs att ämnena samverkar på olika sätt med ämnesmässigt närliggande ämnen. Därför är det önskvärt att kurser i språkvetenskap respektive litteraturvetenskap kan hållas gemensamt med andra språkämnen eller institutioner för lingvistik eller litteraturvetenskap. Det gäller att på olika vis låta studenterna möta olika miljöer där olika synsätt möts och där det råder en öppen debatt kring olika vetenskapliga teorier och metoder.

Till sitt innehåll är utbildningarna med nödvändighet internationella till sin karaktär eftersom språken inte är bundna av nationella gränser. Det är särskilt viktigt för dem som studerar språk att ha möjlighet att förlägga en del av sin utbildning utomlands. Det är därför väsentligt att institutionerna har utarbetade kontakter med lärosäten i länder där det studerade språket talas. Det bör också vara möjligt för studenterna att tillgodoräkna sig poäng för kurser som de tagit utomlands.

En avsevärd del av undervisningen bör ske på det studerade språket. Detta blir särskilt viktigt om studenterna genomför hela sin utbildning i Sverige och därför kanske inte möter språket på annat sätt än i sin utbildning. Från och med kandidatnivå bör studenterna använda facklitteratur på det studerade språket i sitt uppsatsarbete. Vid uppsatsskrivning bör det finnas möjlighet att skriva på målspråket. Senast på magisternivå bör studenterna behärska det studerade språket i tal och skrift.

Utbildningarna ska förbereda för forskning samt för yrkesverksamhet som lärare i grund- och gymnasieskolan, översättare m.m. Uppföljningar av vad studenterna gör efter avslutade studier kan visa på olika behov av moment som skulle kunna utgöra inslag i utbildningarna och bättre anpassa dem till vad studenterna behöver i sina framtida yrkesliv.

Hög genomströmning bör eftersträvas. Samtidigt är det väsentligt att kravnivån upprätthålls, att kvaliteten på genomförda arbeten är hög och att studenternas kunskaper och färdigheter är goda när de lämnar de olika kurserna.

Forskarutbildningen

I forskarutbildningen bör det vara en väl avvägd och genomtänkt balans mellan kursdelen och avhandlingsdelen. Kurserna bör ge ett gott stöd för avhandlingskrivandet och ge en fördjupning i teori och metod.

Regelbundet hållna doktorandseminarier där doktoranderna kan presentera sina arbeten utgör ett stöd i avhandlingsarbetet. Seminarier där doktoranderna får möta gästföreläsare och andra forskare kan ytterligare bidra till att doktoranderna får möta olika teoretiska perspektiv och få överblick även inom andra fält än inom vilket den egna forskningen bedrivs. Samarbeten med andra språkämnen, andra institutioner med ämnesmässiga beröringspunkter och andra lärosäten i och utanför Sverige där utbildningar i finsk-ugriska språk ges, bidrar till att den kritiska och kreativa miljön vidgas.

Det bör ges god handledning som är lagom anpassad i tid och innehåll, där vi ser det som ett minimikrav att varje doktorand ges åtta handledningstillfällen per år där ett tillfälle tar minst en timme.Handledningen bör vara så organiserad att varje doktorand har en handledare med specialkunskap inom det område inom vilket doktoranden skriver sin avhandling.

Det är viktigt att doktorander under sin utbildningstid får möjlighet att delta i internationella konferenser och skapa sig nationella och internationella kontakter inom det studerade fältet. De ska under tiden för sin utbildning bli medlemmar av den internationella forskarmiljön och bör uppbäckas i detta av det egna lärosätet.

Doktoranderna bör ges möjlighet att undervisa inom ramen för sin utbildning och kompenseras för detta. Undervisningen får dock inte belasta doktoranderna för mycket eftersom de arbetar med begränsade tidsramar. Det är också önskvärt att doktoranderna får pedagogisk utbildning inför att de ska börja undervisa.

Alla doktorander bör ges likvärdiga möjligheter när det gäller kurser, handledning, möjlighet till nationella och internationella möten och infrastruktur oavsett finansieringsform. Individuella studieplaner ska upprättas och användas så att de är en hjälp för såväl handledare som doktorand. Utbildningen bör utformas så att doktoranderna har möjlighet att klara sina studier inom beräknade tidsramar. För genomströmningen är det också väsentligt att doktoranderna har kanaler ut i organisationen utanför den egna ämnessfären där de kan få stöd om problem uppkommer och att det finns reella möjligheter att byta handledare vid problem.

Generella slutsatser och rekommendationer

Utvärderingens omfattning

De lärosäten som omfattas av utvärderingen ger utbildning i de finsk-ugriska språken estniska, finska, samiska och ungerska upp till minst kandidatnivå. I utvärderingen ingår även samiska studier, en kulturinriktad utbildning som ges i nära anslutning till samisk språkutbildning.

De utbildningar som utvärderats är därmed grund- och forskarutbildning i finska vid Stockholms universitet, grund- och forskarutbildning i finska, samiska språk och samiska studier vid Umeå universitet, grundutbildning i estniska, finska, samiska och ungerska samt forskarutbildning i finsk-ugriska språk vid Uppsala universitet.

I utvärderingens inledningsskede gavs även grund- och forskarutbildning i estniska, finska och ungerska vid Lunds universitet, men under hösten 2004 beslutade Lunds universitet att utbildning i dessa ämnen skulle läggas ner, varför de inte omfattas av utvärderingen. Värt att nämna är att estniska och ungerska lades ner trots det särskilda åtagande att ge utbildning i dessa språk som Lunds universitet har genom sitt regleringsbrev från regeringen.

Finska kan också studeras vid Mälardalens högskola och finska, meänkieli och samiska kan studeras vid Luleå tekniska universitet, men inte till kandidatnivå, varför dessa lärosäten inte omfattas av utvärderingen.

Trots att ämnet samiska studier inte omedelbart faller in under finsk-ugriska språk, är det en professor med kompetens i språkvetenskap som har ansvaret för utbildningen i såväl samiska språk som samiska studier. Inom högre utbildning och forskning i de finsk-ugriska språken är det också tradition att inkludera kulturstudier, varför ämnet har en naturlig plats i utvärderingen.

Utbildningar i finsk-ugriska språk och deras profiler

I allmänhet kan man konstatera att finsk-ugriska ämnen i Sverige är språkvetenskapligt orienterade både vad gäller lärarnas kompetens och utbildningarnas kursplaner. Det ingår visserligen en del litteraturstudier i de enskilda ämnena, men det finns endast lite litteraturvetenskaplig teori. Inom de utvärderade utbildningarna finns bara ett lektorat som innehas av lärare med övervägande litteraturvetenskaplig kompetens och detta är inom ämnet finska.

Finska

Utbildning i finska till minst kandidatnivå ges vid tre lärosäten: Stockholms, Umeå och Uppsala universitet. Umeå universitet har särskilt åtagande att ge utbildning i finska. De största studentgrupperna i finska finns dock vid Stock-

holms universitet, som i viss mån profilerat sig mot sverigefinska förhållanden och tvåspråkighetsfrågor. Stockholms universitet är också det enda lärosäte där det går att välja finska med såväl språkvetenskaplig som litteraturvetenskaplig specialisering. Vid Uppsala universitet har man profilerat sig mot allmän fennougristik där de fyra grundutbildningarna (varav utbildning i finska är en) utgör en förutsättning för att bedriva en forskarutbildning i finsk-ugriska språk. Detta gör det angeläget att bevara och utveckla finskan som ett universitetsämne också i Uppsala.

Gott exempel:

Vid Stockholms universitet kan finska studeras med såväl språkvetenskaplig som litteraturvetenskaplig specialisering.

Meänkieli

Vid Umeå universitet, som har särskilt åtagande att ge utbildning i meänkieli, har man inom ämnet finska tagit de första stegen mot att skapa kurser i meänkieli. Kompetens i meänkieli finns även inom ämnet finska vid Stockholms universitet som också ger kurser i språket. Därför anser vi att Umeå universitet bör ta initiativ till samarbete med Stockholms universitet i uppbyggnaden av utbildning i meänkieli.

Umeå universitet har också planer på att inrätta ett lektorat i meänkieli, vilket vi ser som ett lovvärt initiativ. Lektoratet är planerat att placeras i Pajala, med viss tjänstgöring i Umeå. Med placeringen finns både för- och nackdelar. Fördelen är att utbildningen där skulle ges i språkets naturliga omgivning där de flesta intresserade studenter kan nås. Nackdelen är att en ensam universitetslektor placeras långt från den kritiska och kreativa miljön vid universitetet, vilket riskerar att isolera ämnet från övriga språkutbildningar. Detta gör det viktigt att se till att lektoratet inte blir helt skilt från de övriga språkmiljöerna vid Umeå universitet.

Gott exempel:

Inom ämnet finska vid Umeå universitet har man på ett konkret sätt samarbetat med det tornedalska lokalsamhället i de första stegen mot utveckling av universitetsämnet meänkieli bl.a. genom en kompetensutvecklingsinsats för förskolan, grund- och gymnasieskolan i Pajala kommun.

Rekommendationer:

- Samverka lärosätena emellan i uppbyggnad av utbildning och forskning i meänkieli.

Samiska

Samiska kan studeras till minst kandidatnivå vid två lärosäten i Sverige, Umeå och Uppsala universitet, där Umeå universitet har särskilt åtagande att ge utbildning i samiska. I Uppsala ingår samiskan som en nödvändig del i inriktningen mot allmän fennougristik.

Sett i förhållande till Sveriges ansvar för samerna som landets urbefolkning, är det rätt och rimligt att det ges undervisning i samiska på universitetsnivå vid minst två lärosäten i landet, trots att detta inte resursmässigt kan uppbäras av studentantalet. Umeå universitet som är det största universitetet i norra Sverige är en naturlig hemvist för en av dessa utbildningar. Taget i beaktande den förhållandevis höga andelen samer som är bosatta i Stockholmsområdet, är det viktigt att också Uppsala universitet med sin starka forskningsmiljö i fennougristik, upprätthåller och stärker sitt utbud inom ämnesområdet.

Nordsamiska är det allmänordiska språket som talas över nationsgränserna, och tonvikten ligger också på detta i utbildningarna. Kurser ges även i sydsamiska och lulesamiska, men i mindre omfattning. Väsentligt är att de två universitet som ger utbildning i samiska samordnar sitt utbud av kurser i syd- och lulesamiska för att inte konkurrera om samma studenter och lärare. Detta menar vi också är fullt möjligt eftersom kurserna i syd- och lulesamiska ges med viss periodicitet.

Utbildningarna i samiska har språkvetenskaplig inriktning i såväl Umeå som Uppsala. Vid Umeå universitet har samiskan också en kulturinriktning. Litteraturvetenskaplig inriktning i samiska finns däremot inte i Sverige. I ett modersmålsämne, som samiska är för många studenter, förväntar man sig att utbildningarna också ska innehålla en betydande del litteraturstudier. Att det inte finns lärare med kompetens i litteraturvetenskap är därmed en brist. Men vid Universitetet i Tromsø, Samisk högskola i Kautokeino och Uleåborgs universitet finns utbildningar med litteraturvetenskaplig inriktning, varför detta behov får sägas vara tillgodosett i ett nordiskt perspektiv.

Rekommendationer:

- Öka samarbetet mellan lärosäten i Norden som ger utbildning i samiska för att systematiskt samutnyttja lärarkompetenser i de olika samiska språken och i samisk litteratur.
- Fördelat på de två universiteterna i Sverige som ger utbildning i samiska bör lärare med kompetens i de tre samiska språken, nord-, syd- och lulesamiska på ett varaktigt sätt knytas till utbildningarna.
- Samordna utbudet av kurser i syd- och lulesamiska mellan Uppsala universitet och Umeå universitet för att inte konkurrera om lärare och studenter.

Estniska och ungerska

Sedan utbildningarna vid Lunds universitet lagts ner kan estniska och ungerska till minst kandidatnivå studeras endast vid Uppsala universitet, som också har särskilt åtagande att ge utbildning i språken. Båda utbildningarna är språkvetenskapligt inriktade och är en förutsättning för en forskarutbildning i finsk-ugriska språk.

På lägre nivåer har även Stockholms universitet t.o.m. år 2005 givit kurser i estniska. Som ett resultat av rapporten ”Om småspråken vid lärosätena i

Stockholm–Uppsala-regionen” som gjorts av rektor vid Stockholms universitet i samråd med företrädare för de fyra berörda lärosätena (Stockholm, Uppsala, Södertörn och Mälardalen) och på uppdrag av Vetenskapsrådet, har man valt att koncentrera utbildning i estniska till Uppsala universitet, som vad gäller lärarresurser var starkast i ämnet.

Finsk-ugrisk språkvetenskap

Undervisning och forskning i finsk-ugrisk språkvetenskap sker inom forskarutbildningen vid Uppsala universitet. En sådan inriktning hör hemma i Sverige p.g.a. de många finsk-ugriska språk som talas i landet som är nationella minoritetsspråk (finska, meänkieli och de samiska språken). Därför är det viktigt att det finns åtminstone ett universitet i Sverige där också finsk-ugrisk språkvetenskap kan studeras.

Utbildningarnas förutsättningar

Utbildningarnas organisation

Det har skett en utveckling mot att utbildningar i finsk-ugriska språk har kommit att ingå i större institutioner, de flesta fall institutioner som samlar flera språkämnen. Dessa institutioner rymmer möjligheter till samarbete, då språkövergripande seminarier och kurser kan bidra till att vidga de annars småskaliga miljöerna. Dessa möjligheter skulle dock kunna utnyttjas i högre utsträckning för att uppnå fler gemensamma forskningsrelaterade aktiviteter, som seminarier, workshops och konferenser. Ett hinder, dock inte oöverstigligt, är den traditionella, strikta uppdelningen mellan utbildningarna i de olika moderna språken, delvis baserad på språk (man talar olika språk vid seminarier) men också på kulturella akademiska traditioner. Ett utökat samarbete mellan de olika språkenheterna skulle innebära ett ökat intresse för övergripande moment som metod och teori (språk-, litteratur-, och kulturteori).

Lärare

Utbildningarnas viktigaste resurs är dess lärare. I de finsk-ugriska språken är lärarsituationen vid samtliga lärosäten nära bristningsgränsen eftersom lärarna är få. De tillsvidareanställda lärarna är i stor utsträckning högt kvalificerade, många har lång forsknings- och undervisningserfarenhet och har i stor utsträckning undervisningsspråket som förstaspråk. Vetenskapsrådets småspråkssatsning har också väsentligt bidragit till ämnesområdets utveckling. De forskare och doktorander som kunnat anställas med medel från Vetenskapsrådet har på ett avgörande sätt bidragit till forskningsanknytningen i flera av utbildningarna. Det är dock oroande att så stor del av undervisningen vilar på timlärare. Särskilt märkbart är detta inom ämnet finska vid Stockholms universitet och inom utbildningarna i samiska vid Umeå universitet.

Det har tidigare varit en bättre lärarsituation inom flera av ämnena som man fortfarande kan se efterverkningarna av. Men vi ser med oro på utvecklingen för dessa utbildningar framöver. Särskilt oroande vad gäller lärarresurser är att det vid Umeå universitet är ovisst om professuren i finska kommer att återbesättas. Om detta inte görs, finns inte längre forskarutbildning i finska vid Umeå universitet. Vid Uppsala universitet vilar ansvaret för utbildning i finska på en enda lektor. I ämnet samiska finns inom Sveriges gränser inte tillsvidareanställda lärare i alla de tre samiska språken. I ungerska vilar all undervisning i Sverige numera på en enda lektor.

I och med att lärarna är få inom var utbildning är det särskilt viktigt att vid förestående pensionsavgångar påbörja arbetet med att tillsätta tjänster i god tid, eftersom utbildningarna annars riskerar att stå utan lärare.

Gott exempel:

Vid enheten för samiska studier vid Umeå universitet tillsattes en ny professor innan den tidigare gick i pension så att de under en tid arbetade parallellt.

Tid för forskning

En viktig förutsättning för forskningsanknuten undervisning är att lärarna har tid för forskning inom ramen för sina tjänster. Vid Stockholms universitet har lektorer 30 procent forskning i tjänsten och adjunkter 15 procent, och intrycket är att tiden också kan användas till forskning. Vid Uppsala universitet har däremot forskning i tjänsten för lektorer och professorer på lektorat dragits in av fakulteten sedan i februari 2005. Detta hotar att utarma forskningsanknytningen i utbildningarna, vilket vi ser allvarligt på.

Gott exempel:

Vid Stockholms universitet har lektorer i finska 30 procent och adjunkter 15 procent forskning inom ramen för sin tjänstgöring.

Jämställdhet

Samtliga professorer inom finsk-ugriska språk i Sverige är män. Bland lektorer finns i stället nästan uteslutande kvinnor. Den indragna lektorsforskningen vid Uppsala universitet har främst drabbat de kvinnliga lärarna inom ämnesområdet och de utbildningar som de förestår. Vad gäller forskare är könsfördelningen jämn. Bland doktoranderna finns fler kvinnor än män och studenterna är till övervägande del kvinnor.

Vetenskapsrådets småspråkssatsning

Vetenskapsrådets småspråkssatsning har haft positiv inverkan på utbildningar i finsk-ugriska språk. Framför allt har den lett till att forskarutbildningarna har utvecklats i en positiv riktning. Särskilt synligt är detta vid enheten för samiska studier vid Umeå universitet. De doktorandtjänster som tillsatts genom Vetenskapsrådets småspråkssatsning har lett till väl fungerande doktorandkol-

lektiv och inspirerande forskarmiljöer har vuxit fram, med regelbundna doktorandseminarier och annan forskningsrelaterad verksamhet. Detta är något som långt ifrån varit typiskt för små, humanistiska ämnen vid svenska universitet och betyder ett stort steg framåt för forskning och kompetensutveckling inom finsk-ugriska språk i Sverige.

Satsningen har också inneburit ett tillskott av kompetenta lärarkrafter vid institutionerna, vilket det finns ett stort behov av, i och med den vida omfattning som är typisk för språkämnen, med språk, kultur och litteratur, och för samiskans del dessutom flera språk.

Gott exempel:

Vetenskapsrådets småspråkssatsning har haft en avgörande betydelse för forskningsanknytningen i undervisningen genom att satsningen möjliggjort livaktiga forskarmiljöer inom ämnesområdet.

Resurstilldelning

Den senaste tioårsperioden har ekonomiska åtstramningar slagit hårt mot utbildningar i finsk-ugriska språk i hela Sverige. Utbildningarna har i de flesta fall små studentgrupper. Följden blir att ämnena har svårt att klara sig ekonomiskt i nuvarande resurstilldelningssystem där studentunderlaget avgör hur stora resurser man får. De särskilda åtaganden som ålagts universiteten åtföljs vanligen inte av medel, vilket gör situationen svår att klara. Både estniska och ungerska har små studentgrupper. Ämnet samiska har inte, och kan inte väntas få, tillräckligt studentunderlag för att finansiera lärare till ämnet. Eftersom ämnet samiska består av tre skilda språk behövs extra resurser för att studenterna ska få undervisning av lärare som har tillräcklig kompetens i de språk som de undervisar i. Vid Umeå universitet får samiskan extra resurstilldelning som bidrar till ett av lektoraten, och språkstöd från de universitetsgemensamma avsättningarna kommer ämnet finska till del.

Gott exempel:

Vid Umeå universitet får utbildningar i samiska extra resurstilldelning utöver det gängse resurstilldelningssystemet och språkstöd kommer ämnet finska till del.

Rekommendationer:

- Låt särskilt åtagande åtföljas av medel, särskilt när det gäller de nationella minoritetsspråken.

Studenter

Heterogena studentgrupper

De flesta studenter som läser finsk-ugriska språk har personlig anknytning till det språk de studerar, vilket ger motiverade språkstudenter. Studentgrupperna är dock mycket heterogena med stora variationer i förkunskaper. En del studenter saknar helt förkunskaper i det studerade språket när de börjar sina studier, medan andra har språket som förstaspråk och talar det flytande. Därför erbjuder alla utbildningar i finska (som har de största studentgrupperna) skilda

kurser för nybörjare och för dem som har språket som förstaspråk. Även inom dessa grupper är variationen av förkunskaper stor. Det finns numera en relativt stor grupp studenter med förkunskaper i talad finska, men som gått i svensk skola och därför inte alltid lärt sig skriva språket. Placeras dessa studenter å ena sidan i en grupp som har finska som förstaspråk så är deras förkunskaper avsevärt sämre än de studenter som till exempel har gymnasiekompetens från ett finskt lärosäte. Placeras de å andra sidan i en nybörjargrupp har de ett väldigt försprång framför de studenter som lär sig sina första ord på finska.

Även i nordsamiska ges vid Umeå universitet skilda kurser för dem som studerar som nybörjare och för dem som har gymnasiekompetens i samiska. I övriga språkutbildningar ges gemensamma kurser, där alla studenter oavsett förkunskaper går samma kurs. Någon annan möjlighet finns knappast då studenterna är få, men det är en pedagogisk utmaning för lärarna.

Det har dock visat sig att lärarna överlag hanterar dessa utmaningar på ett bra sätt. Utbildningarna vänder sig i stor utsträckning mot nybörjarstudenter, samtidigt som det generella intrycket är att såväl studenter som lärare betraktar studenter med förkunskaper som en tillgång i undervisningssituationen, och även dessa förefaller få ut vad de behöver av undervisningen.

Kvällsstudier eller studier på dagtid

Studenterna har sällan de finsk-ugriska språken som huvudämne i sin examen utan studerar i regel det aktuella språket som biämne vid sidan av förvärvsarbete eller andra studier, varför många kurser ges på deltid. Inom ämnet finska har Stockholms universitet och Umeå universitet också valt att förlägga undervisningen på kvällstid för att tillmötesgå studenternas behov, medan Uppsala universitet ger undervisning främst på dagtid.

En nackdel med att all undervisning läggs på kvällstid är att arbetstiden för lärarna blir förskjuten till kvällstid samtidigt som all annan akademisk verksamhet vid universitetet sker på dagtid, som man på så vis står utanför. Administrativa uppgifter kräver också ofta närvaro på dagtid, vilket kan medföra längre arbetsdagar för lärarna.

Samtidigt når utbildningarna större studentgrupper om kurserna ges på kvällstid, varför man sannolikt kommer att fortsätta med undervisning huvudsakligen, eller till och med uteslutande, på kvällstid. Det gäller då att pröva sej fram till en modell som är optimal för de anställda och samtidigt anpassad till studenternas behov. Det gäller också att institutionen, och fakulteten, i största möjliga mån anpassar sig till den rådande situationen, till exempel vad gäller mötestider.

Det är också möjligt att flera språkämnar så småningom kommer att övergå till kvällsundervisning, av samma skäl som finskan vid Umeå universitet och Stockholms universitet. Detta kommer i så fall i viss mån att förbättra situationen som nämns ovan, när en större del av verksamheten vid institutionen blir förlagd till kvällstid.

Student- och doktorandinflytande

När de finsk-ugriska språken under de senaste åren inlemmats i större språk-institutioner har studenternas möjlighet till inflytande i flera fall minskat. Studenterna förefaller i stor utsträckning vara ovetande om vem som representerar dem i institutionsstyrelsen. I och med att många studerar på halvtid, ofta på kvällstid, vid sidan av andra studier eller yrkesverksamhet, är det också svårt att få kontinuitet i studentråd på ämnesnivå. En möjlighet är därför att skapa ämnesövergripande studentråd för att uppnå större kontinuitet, där dock det egna ämnets representation måste bevakas. Inte minst är det väsentligt att hitta former för att distansstudenter ska få möjlighet till ökat inflytande.

Doktoranderna har överlag bättre möjligheter till inflytande både över det egna ämnet och i institutionens arbete. Vid forskarutbildningen i finsk-ugriska språk vid Uppsala universitet är doktoranderna representerade i beslutande organ på flera nivåer i organisationen.

Gott exempel:

Inom forskarutbildningen i finsk-ugriska språk vid Uppsala universitet är doktoranderna representerade i beslutande organ på flera nivåer i organisationen.

Rekommendationer:

- Arbeta ämnesövergripande för bättre studentinflytande.

Grundutbildning

Utbildningarnas yrkesrelevans

Behov av utbildade i de finsk-ugriska språken finns inom förskola, grund- och gymnasieskola, universitetsutbildning, näringsliv, massmedier, tolkning, översättning, juridik, äldrevård samt hälso- och sjukvård. Under en längre tid har finska inte kunnat studeras inom lärarprogrammen, trots att finska undervisas i svenska skolor. I grund- och gymnasieskolan behövs utbildade lärare i finska med kunskaper i tvåspråkighetsfrågor och med kännedom om den sverigefinska kulturen, varför man inte bara kan rekrytera lärare med universitetsexamen från Finland, såsom under en tid har varit vanligt. Därför är det ett steg i rätt riktning att finska sedan år 2002 kan studeras inom en kombinationsutbildning för magisterexamen och lärarexamen som ges i samarbete mellan Stockholms universitet och Lärarhögskolan i Stockholm. Samiska kan däremot inte studeras inom lärarprogrammen, vilket är anmärkningsvärt.

Utbildningarna har överlag en förhållandevis svag yrkesorientering, vilket kan inverka negativt på studenternas vilja att gå vidare till högre studier. Vid Stockholms universitet kan dock finska studeras inom tolk- och översättarutbildningen och planer finns på att låta finskan ingå inom ramen för andra yrkesutbildningar, vilket är positivt.

Gott exempel:

Vid Stockholms universitet kan finska studeras i en kombinationsutbildning för magisterexamen och lärarexamen samt i tolk- och översättarutbildningen. Initiativ har tagits till att studier i finska ska kunna ingå även i andra yrkesrelaterade utbildningar.

Rekommendationer:

- Verka för att finska, meänkieli och de samiska språken ska kunna studeras inom lärarprogrammen.

Kritisk och kreativ miljö

De intryck vi fått är att studenterna i de utvärderade språken är isolerade från andra språkstudenter och är i avsaknad av ett större språkinriktat utbildningssammanhang. Men samtidigt ingår de aktuella utbildningarna vanligen i större språkinstitutioner, varför språkövergripande seminarier och språkövergripande kurser i teori och metod skulle kunna utgöra inslag i utbildningarna och stärka dem. Detta skulle medföra att studenterna mötte fler språkstudenter, men även fler lärare, och därmed fler teoretiska och metodologiska perspektiv i sin utbildning.

De möjligheter till lärarutbyte som finns kunde också utnyttjas i högre utsträckning för att fylla luckor i de egna utbildningarna och för att berika undervisningen genom att bjuda in gästföreläsare.

Inom ämnet finska skulle gemensamma seminarier och kurser för studenter vid Stockholms universitet och Uppsala universitet (som befinner sig geografiskt nära varandra) kunna bidra till att vidga den kritiska och kreativa miljön så att den blir större än vad de egna lärosätena ensamma kan erbjuda.

Rekommendationer:

- Skapa språkövergripande kurser i teori och metod och språkövergripande seminarier för att vidga den kritiska och kreativa miljön inom de aktuella språken.
- Utnyttja möjligheterna till lärarutbyte för att få fler gästföreläsare till utbildningarna.
- Utöka samarbetet mellan Uppsala universitet och Stockholms universitet för att skapa gemensamma seminarier (och eventuellt kurser) för studenter i finska.

Forskningsanknuten undervisning

Vårt intryck är att det i huvudsak finns ett nära samband mellan forskning och undervisning i de utvärderade utbildningarna, såtillvida att lärarna i stor utsträckning är forskningsaktiva och refererar till forskning i undervisningen så att det blir märkbart för studenterna. Däremot har det i flera utbildningar varit svårt att hålla regelbundna seminarier där uppsatser och forskning diskuteras eftersom studenterna är få. Språkövergripande seminarier skulle kunna medföra större regelbundenhet i seminarieverksamheten.

En aspekt av forskningsanknuten undervisning är också att kurslitteraturen kontinuerligt uppdateras utifrån ny forskning, som t.ex. minoritetsforskning och genusteori. I pressade lärarsituationer har det dock visat sig att kurslitteraturen inte har uppdaterats i tillfredsställande omfattning.

Lärarna har i flera fall utarbetat egna läromedel som används i undervisningen. I samiska är tillgången till kurslitteratur i viss mån bristfällig. Därför är det ett gott initiativ att en ny grammatik håller på att tas fram inom samiskan vid Umeå universitet. Utbildningarna skulle stärkas av att läroböcker som är producerade i de nordiska grannländerna användes i högre utsträckning och att det vid behov gjordes översättningar.

Gott exempel:

Inom samiska språk vid Umeå universitet utarbetas en grammatik för A- och B- nivå.

Rekommendationer:

- Uppdatera kontinuerligt kurslitteraturen inom ämnesområdet utifrån ny teori- och metodutveckling och använd fler läroböcker från de nordiska grannländerna i undervisningen.
- Fortsätt att arbeta fram ny kurslitteratur inom ämnesområdet, inte minst inom de samiska språken.

Muntlig språkfärdighet – och internationella möjligheter

Goda muntliga och skriftliga språkfärdigheter i nybörjarspråk är svåra att uppnå inom de 80 poäng som också ska rymma teoretiska och metodologiska kursmoment. Om det däremot finns möjlighet att förlägga en del av utbildningen till ett lärosäte där målspråket talas ökar förutsättningarna avsevärt. I utbildningar i finska kan studenterna delta i CIMO:s sommarkurser i Finland, och i Finnplus-utbyte, som ger studenterna möjlighet att använda språket i finskspråkig miljö. I samiska kan studentutbyte med Norge och Finland åstadkommas genom Nordplus-utbyte, vilket dock inte förefaller utnyttjas. Inom såväl estniska som ungerska finns väl fungerande avtal som ger goda möjligheter för studenterna att förlägga en termin eller två av sina studier vid lärosäten i Estland respektive Ungern. För att än fler studenter ska kunna utnyttja dessa möjligheter i de olika språken bör lärarna redan i början av utbildningarna berätta om möjligheter till utlandsstudier. I de få fall där ämnet inte har fungerande kontakter med utländska universitet, är det ytterst angeläget att arbeta fram sådana.

För studenter som inte genomför utlandsstudier ger flera av utbildningarna begränsade möjligheter att lära sig tala det studerade språket. Värst är situationen inom samiska, där det är brist på lärare med samiska som förstaspråk, varför merparten av undervisningen ges på svenska. Språkstuga, konversationskurser eller förmedling av kontakter till förstaspråkstalare och sammanhang där det aktuella språket talas skulle kunna avhjälpa dessa brister. Inte minst med tanke på att undervisningstiden är begränsad till följd av knappa

lärrresurser så har det förundrat oss att medier, inklusive internet och språklaboratorier, inte utnyttjas i högre grad i undervisningen. Dessa skulle kunna användas för självstudier och inte minst för uttals- och samtalsövningar.

Gott exempel:

I utbildningar i estniska och ungerska finns väl fungerande avtal för studentutbyte som också utnyttjas.
I utbildningar i finska utnyttjas CIMO:s sommarkurser vid finska lärosäten i hög utsträckning.

Rekommendationer:

- Ge studenterna redan i början av studierna information om möjligheten att förlägga en del av sin utbildning vid ett lärosäte där målspråket talas, och låt studenterna få tillgodoräkna sig poäng för sina utlandsstudier.
- Inför språkstuga, konversationskurser eller förmedla kontakter till första-språkstalare och sammanhang där det aktuella språket talas, för att studenterna ska få tillräcklig övning i att tala och höra språket inom ramen för sin utbildning.
- Överväg om medier, inklusive internet och språklaboratorier, kan användas på ett kreativt sätt för uttals- och samtalsövningar för att studenterna på egen hand ska kunna träna utöver ordinarie undervisning.

Distansutbildning

I samiska vid Umeå universitet når man de största studentgrupperna genom distansutbildning. Både kurser med ett visst antal träffar på en distanshögskola och nätkurser utan träffar har utvecklats. Detta är satsningar som vi menar bör utvecklas vidare, där tekniken kan bidra till att överbrygga de geografiska avstånden.

Eftersom utbildningarna i Lund lagts ner så kan inte finska studeras någonstans i södra Sverige. Det bör därför undersökas om det finns behov av distansutbildning i finska. Men för detta behövs i så fall resurser både till lärare och till teknik.

Väsentligt i dessa sammanhang är att finna former för forskningsanknuten distansundervisning som håller likvärdig kvalitet med de kurser som ges på plats, så att distansstudenterna möter fler lärare och gästföreläsare och att interaktionen mellan lärare och studenter är tillräckligt omfattande.

Gott exempel:

Med hjälp av distansutbildningen i samiska har Umeå universitet lyckats nå fler studenter och samtidigt kunnat tillgodose efterfrågan av utbildning inte bara här i Sverige utan också i andra delar av världen.

Rekommendationer:

- Vidareutveckla distansutbildning med forskningsanknuten undervisning. Nätkurser och videokonferensteknik kan bidra till att studenter får möta fler forskare och lärare eftersom tekniken kan bidra till att överbrygga de geografiska avstånden.

Grundutbildningarnas resultat

Eftersom studenterna i stor utsträckning studerar deltid, ofta på kvällstid och i vissa fall också på distans, är inte prestationsgraderna särskilt höga. Däremot håller uppsatserna vid flertalet utbildningar god kvalitet.

Utbildningarna skulle behöva större yrkesrelevans. Därför bör institutionerna följa upp studenterna efter avslutad utbildning för att undersöka på vilket sätt de har haft nytta av sina studier. Vid Uppsala universitet har uppföljningar gjorts. Resultaten av uppföljningarna bör utgöra underlag för fortsatt kvalitetsarbete och för planering av utbildningarnas uppläggning.

Rekommendationer:

- Följ systematiskt upp vad studenterna gör efter avslutad utbildning för att se på vilket sätt de har nytta av sin utbildning och använd resultaten som underlag för fortsatt utvecklingsarbete.

Forskarutbildning

Doktorander

I Sverige finns sex doktorander i finska (varav en skriver sin avhandling i meänkieli), fem i samiska, en i estniska, en i ungerska, en i jämförande fenougristik och tre i samiska studier, som antagits sedan forskarutbildningsreformen år 1998 och därmed har finansiering. Därtill finns doktorander som antagits innan reformen.

Antagningskrav till forskarutbildning

Antagningskraven varierar mellan olika lärosäten. För antagning till forskarutbildning i finska krävs 80 poäng från grundutbildningen både vid Stockholms universitet och vid Umeå universitet. Även vid Uppsala universitet krävs 80 poäng i ett finsk-ugriskt språk, men därtill 20 poäng i ytterligare ett finsk-ugriskt språk, vilket är ett led i den finsk-ugriska inriktningen. För antagning till forskarutbildning i samiska språk och samiska studier vid Umeå universitet krävs 60 poäng i respektive grundutbildning och för dem som söker till samiska studier krävs därtill 10 poäng i samiska språk. Rekrytering sker också internationellt och de som rekryteras har då vanligen examen som motsvarar magisterexamen. Olika antagningskrav medför att doktoranderna startar sin forskarutbildning på olika nivåer.

Kurser och avhandling

Även balansen mellan kurser och avhandling varierar. Forskarutbildningens 160 poäng fördelas olika vid de olika lärosätena. I forskarutbildningarna i finska vid Stockholms och Umeå universitet är avhandlingen på 80 poäng och kursdelen 80 poäng. I samiska vid Umeå Universitet och i finsk-ugriska språk vid Uppsala universitet är avhandlingen 100 poäng och kursdelen 60 poäng.

Antalet obligatoriska kurser skiljer sig också åt. Vid Stockholms universitet är 60 poäng obligatoriska och vid de övriga är 30 poäng obligatoriska. I och med att kvalitetskraven på en avhandling är densamma i hela landet, samtidigt som de poäng som ges för avhandlingsskrivandet varierar, uppstår frågan om de forskarstuderande har likvärdiga möjligheter. Väsentligt är att det finns väl genomtänkta skäl till den poängfördelning man valt.

Kritisk och kreativ forskningsmiljö

Inom små språkämnen är doktoranderna av naturliga skäl mycket få. Detta gör det till en utmaning att skapa en tillräckligt aktiv och inspirerande forskningsmiljö. I forskarutbildningen i finsk-ugriska språk vid Uppsala universitet finns ett språkövergripande doktorandseminarium för de finsk-ugriska språken, vilka vart och ett endast har någon eller ett fåtal doktorander. Vid Umeå universitet finns ett ämnesövergripande seminarium för doktorander i samiska språk och samiska studier som samlar fler doktorander än vad det egna ämnesområdet ensamt kan erbjuda. Även detta seminarium bidrar till en större forskningsmiljö.

Forskarutbildningarna vid Stockholms och Uppsala universitet, som geografiskt befinner sig så nära varandra, skulle med fördel kunna bjuda in doktorander till varandras seminarier för att bidra till att öka den kritiska och kreativa miljön för de båda lärosätenas doktorander.

Vid Stockholms universitet och Uppsala universitet finns goda möjligheter att ta kurser som ges av andra språkinriktade institutioner eller av fakulteten, medan doktoranderna vid Umeå universitet i mindre utsträckning har denna möjlighet.

Det skulle vara en god sak om de lärosäten som ger forskarutbildning i olika finsk-ugriska språk arbetade för att skapa gemensamma forskarkurser, forskarseminarier eller en gemensam forskarskola. Lärarnas specialkompetenser skulle då utnyttjas så att de kom fler doktorander inom finsk-ugriska språk till del. Detta skulle bidra till att doktorander i finsk-ugriska språk i Sverige skulle träffa varandra och kunna utbyta forskningserfarenheter.

Gott exempel:

Vid Uppsala universitet finns ett språkövergripande doktorandseminarium för de finsk-ugriska språken, vilket bidrar till en fungerande och inspirerande forskningsmiljö trots det låga antalet doktorander inom varje enskilt språk.

Vid Umeå universitet finns ett ämnesövergripande seminarium för doktorander i samiska språk och samiska studier som samlar fler doktorander än vad det egna ämnesområdet ensamt kan erbjuda.

Rekommendationer:

- Arbeta fram gemensamma kurser för finsk-ugriska språk för att bättre utnyttja lärarnas specialkompetenser så att de kommer fler doktorander inom ämnesområdet till del, samt för att doktoranderna ska träffa varandra och utbyta forskningserfarenheter.

- Samverka mellan Stockholms universitet och Uppsala universitet så doktorander från de två lärosätena inbjuds till varandras seminarier för att vidga forskningsmiljön.

Internationella möjligheter

Det finns inom samtliga forskarutbildningar goda internationella kontakter som i stor utsträckning kommer doktoranderna till del. Alla doktorander utnyttjar dock inte dessa möjligheter. Det är i dag helt avgörande att doktoranderna deltar i internationella sammanhang om de ska kunna bli en del av det internationella forskarsamhället och kunna ta del av vad som sker internationellt inom teori- och metodutveckling.

Gott exempel:

Inom forskarutbildningen i finsk-ugriska språk vid Uppsala universitet och forskarutbildningarna i samiska vid Umeå universitet finns goda möjligheter för doktoranderna att delta i internationella sammanhang inom ramen för sin utbildning, vilket också i hög grad utnyttjas.

Rekommendationer:

- Ge doktoranderna i början av sin utbildning ett moment där det informeras om vilka internationella konferenser som finns och hur man söker pengar för att delta i dessa.
- Uppmuntra alla doktorander att utnyttja de möjligheter som finns att delta i internationella sammanhang.

Institutionstjänstgöring

Doktorander inom finsk-ugriska språk har i stor utsträckning möjlighet att undervisa och på så vis meritera sig pedagogiskt inom ramen för sin utbildning eller göra annan institutionstjänstgöring med relevans för det akademiska arbetet. Detta är väsentliga erfarenheter när de söker arbete efter disputation. Doktoranderna är dock ofta i början av sin akademiska karriär och har inte undervisat tidigare, vilket innebär att det finns risk att institutionsarbetet kan ta för mycket tid från avhandlingsarbetet. Det är väsentligt att institutionsledning och handledare är uppmärksamma på att inte överutnyttja doktorander för undervisning eller annat institutionsarbete.

Forskarutbildningarnas resultat

Sedan 1998 har det vid de utvärderade lärosätena skett totalt sju disputationer i finsk-ugriska språk, varav fem vid Uppsala universitet och två vid Stockholms universitet. Det har också varit två disputationer i samiska studier vid Umeå universitet. Vid andra institutioner väntas också nya disputationer inom de närmaste åren. För de senast fyra disputerade har arbetsmarknaden inom ämnesområdet varit svår, men samtidigt finns problem med rekrytering av lärare till utbildningarna. En del av problemet är att lärosätena räknar med att kunna anställa disputerade lärare på timplärbasis och halvtidslektorat. Men de disputerade önskar tjänster med bättre villkor än så. Att bygga upp en ut-

bildningssituation som förutsätter att undervisningen till stor del sköts av timlärare rimmar illa med att ge forskningsanknuten undervisning med kvalitet, stabilitet och långsiktighet. Med den forskarutbildningsverksamhet som nu finns kommer det sannolikt att finnas kvalificerade lärare till de tjänster som framöver väntas bli lediga.

Finska vid Stockholms universitet

BASFAKTA

Tillsvidareanställda lärare år 2005: 2 män
Professorer: 1 man
Lektorer: 1 man

Visstidsanställda lärare år 2005:
Adjunkt (vik): 1 kvinna
Timlärare: 4 kvinnor, 2 män (varav två i estniska)

Forskare: 1 kvinna, 2 män (finansierade av VR-medel 1 i finska, 1 i estniska och 1 i meänkieli)
Forskarassistenter: 1 kvinna (finska)

Helårsstudenter under år 2002–2004: 206,6
Helårsstudenter på A-nivån: 147,6
Helårsstudenter på B-nivån: 38,2
Helårsstudenter på C-nivån: 11,25
Helårsstudenter på D-nivån: 7
Helårsstudenter på E-nivån: 2,5

Prestationsgrad år 2002–2004: 67 %
(Samtliga nivåer inräknade)

Antal examinerade kandidatuppsatser år 2002–2004: 6
Antal examinerade magisteruppsatser år 2002–2004: 1

Antal doktorander: 5 kvinnor, 2 män
Antal disputationer sedan år 1998: 2 kvinnor

Profil

Vid Stockholms universitet kan finska studeras med språkvetenskaplig eller litteraturvetenskaplig specialisering inom såväl grund- som forskarutbildning. Grundutbildningen profilerar sig i viss mån mot sverigefinska förhållanden och tvåspråkighetsfrågor, vilket är väl motiverat.

Ett möjligt alternativ för studenter i finska är den kombinationsutbildning för magisterexamen och lärarexamen som ges i samverkan med Lärarhögskolan i Stockholm. I samarbete med Tolk- och översättarinstitutet ges en kurs i översättning 40 poäng. Kurser i journalistik för tvåspråkiga journalister planeras också i samarbete med institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMK) och Finskt språk- och kulturcentrum vid Mälardalens högskola.

Kurser i meänkieli (tornedalsfinska) har givits under lång tid och från och med hösten 2005 ges en hel A-kurs.

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Organisation och ekonomi

Sedan årsskiftet 2005 ingår ämnet i institutionen för baltiska språk, finska och tyska. Avdelningen för finska är en av tre avdelningar, vilka alla är representerade i institutionsstyrelsen. Under en övergångsperiod leds institutionen av en prefekt utan ämnesanknytning. Väsentligt är nu att samlokalisering av avdelningarna genomförs och att man hittar samarbetsformer på alla nivåer för lärare, doktorander och studenter.

Varje avdelning har egen budget och ingen överföring av medel görs mellan dem. Den finska avdelningen lider av ett stort underskott vilket påtagligt påverkar verksamheten. Avdelningen fullgör sitt helårsprestationsåtagande på

35 HÅP och har överproducerat framförallt genom att det givits kurser i estniska utan att man har haft medelstilldelning för dessa. Undervisning i estniska läggs nu ner vilket innebär en besparing¹.

Positivt är att man har lyckats få externa medel till kurser, forskning och pedagogisk utveckling från bl.a. Europeiska kommissionen och Vetenskapsrådets småspråkssatsning.

Lärare i finska

Det finns två tillsvidareanställda lärare, en professor med främst språkvetenskaplig kompetens och en lektor med litteraturvetenskaplig specialisering. Därutöver finns en vikarierande adjunkt och fem timlärare, av vilka de flesta är disputerade eller specialister inom ett fackområde. Forskare, en forskarasistent och doktorander bidrar också till undervisningen. Lärarna är således högt kvalificerade inom såväl språkvetenskap som litteraturvetenskap. Samtidigt vilar stor del av undervisningen på timlärare som har sitt huvudsakliga arbete i annan verksamhet, och på doktorander vars huvudsakliga uppdrag är att gå forskarutbildning. Ett problem med att så stor del av undervisningen ges av timlärare är att studenter på A- och B-nivå kan få svårt att få en helhetsbild av vad studierna syftar till, vilket kan inverka negativt på deras vilja att gå vidare till högre nivåer.

Lektorer har enligt arbetstidsavtalet 30 procent och adjunkter 15 procent forskningsutrymme i sina tjänster, vilket vid en jämförelse med andra lärosäten är bra. Intrycket är att forskning också i praktiken kan bedrivas inom ramen för tjänsten.

Avdelningen har ett betydande kontaktnät med flera universitet i Finland och lärarutbyten är vanligt förekommande. Professorn, forskare och tre doktorander deltar också aktivt i forskar- och utbildningsnätet för minoritetsspråk inom Norden, nordvästra Ryssland och Baltikum.

Infrastruktur och informationsförsörjning

Universitetsbiblioteket tillmötesgår avdelningens inköpsförslag och vid Finlands kulturinstitut i Sverige finns ett brett utbud av finsk litteratur, musik, film och tidningar. Kungliga biblioteket och ett bibliotek på avdelningen utgör en tillgång för doktoranderna.

Inom ämnet finska har man utvecklat ett datorstött system för inläring av finskans uttal och intonation (RSI-metoden) som studenterna genom internetversionen LoopTalk har tillgång till. En lärostudio finns, men denna används endast i liten utsträckning och interaktiva språkfärdighetsprogram används inte på något systematiskt sätt. Det finns inte internetuppkoppling i de mindre undervisningssalarna, vilka är de som används av ämnen med små studentgrupper. Inte heller finns fungerande IT-stöd. Eftersom det är det egna

---

1. Att estniskan läggs ner är ett resultat av rapporten "Om småspråken vid lärosätena i Stockholm-Uppsala-regionen" som gjorts av rektor vid Stockholms universitet i samråd med företrädare för de fyra berörda lärosätena och på uppdrag av Vetenskapsrådet, 2005.

ämnet som ska finansiera all utrustning, kan finskan, som lider av ett stort ekonomiskt underskott, inte erbjuda en modern utbildningsmiljö i tekniskt avseende. När den nya institutionen samlokaliseras, menar vi att samutnyttjande av apparatur i viss mån kan lösa problemet. Men för att kunna utveckla distansutbildning krävs att de tekniska möjligheterna på ett genomgripande sätt förbättras.

Student- och doktorandinflytande

Student- och doktorandrepresentation finns i institutionsstyrelsen där en representant är från ämnet finska. Kursvärderingar görs efter varje delkurs och en sammanställning av resultaten anslås utanför expeditionen. Ämnesrådet har tagit upp för studenterna viktiga frågor och studenterna har genom detta haft inflytande över utbildningen. Aktiviteten i rådet är dock beroende av enstaka individer och det är svårt att få kontinuitet. I den nya institutionen menar vi att det finns möjlighet att arbeta avdelningsövergripande för bättre studentinflytande. Även doktoranderna bör utnyttja denna samarbetsmöjlighet.

Grundutbildning i finska

Uppläggning och genomförande

Vid Stockholms universitet krävs 80 poäng i finska för filosofie kandidatexamen och för filosofie magisterexamen krävs 100 poäng, vilket innebär att kandidatuppsats skrivs på D-nivå och magisteruppsats skrivs på E-nivå. När studenterna når kandidat- respektive magisternivå har de därmed studerat en termin mer än vad studenter i finska gjort vid andra lärosäten.

De flesta studenter läser finska som biämne och för att tillmötesgå dem ges undervisning främst på kvällstid. Från A- till C-nivå ges skilda kurser för dem som studerar finska som främmande språk och för dem som har förkunskaper. Undervisningen i realia sker på svenska och är densamma för alla, oberoende av förkunskaper i språket. På kandidatnivå och magisternivå ges undervisning gemensamt för dem som har och för dem som inte har förkunskaper och då väljer studenterna språk- respektive litteraturvetenskaplig specialisering.

Studenterna har stor frihet att själva välja uppsatsämnen. Om uppsatserna skrivs på svenska, vilket är möjligt på kurser för svenskspråkiga, krävs en längre finskspråkig sammanfattning. Engelskspråkigt abstract är obligatoriskt. Intrycket är att studenterna i samband med uppsatsskrivande får tillräcklig tid för handledning. Uppsatser examineras av handledaren ensam.

Intrycket är att lärarnas forskning får genomslag i undervisningen inom såväl litteratur- som språkvetenskaplig inriktning. För studenter på C- och D-nivå är det också obligatoriskt att delta i ett visst antal av ämnets högre seminarier där forskning diskuteras, vilket bidrar till forskningsanknytningen. Kurslitteraturlistor skulle däremot behöva uppdateras så att det i större utsträckning ingår mer modern och aktuell litteratur.

Genom att framöver dra nytta av den nya institutionen och samverka med andra språkämnen menar vi att det skulle vara möjligt att åstadkomma större

bredd och djup i de teoretiska, både språk- och litteraturvetenskapliga, delarna av undervisningen. Det är också önskvärt att teoretiska moment kommer in tidigare i utbildningen. Genusteori tas inte upp i undervisningen, även om uppsatser med sådan inriktning kan skrivas på eget initiativ. Mer internationellt förankrade teoretiska diskussioner skulle också kunna medföra att studenter i högre utsträckning stimuleras till utlandsstudier.

Möjlighet att studera utomlands finns främst genom Finnplus. Intensivkurser vid Åbo universitet anordnas genom ett samarbete med flera nordiska universitet. Studenterna erbjuds också att gå CIMO:s sommarkurser i finska med olika svårighetsgrad vid olika universitet i Finland.

Sokratesavtal planeras med universitetet i Mainz, där det finns en liknande institution med baltiska och östersjöfinska språk i tysk omgivning. Om hela institutionen samarbetar med denna tyska institution menar vi att detta skulle kunna bidra till en ny kritisk och kreativ miljö med mera samarbete också mellan ämnena inom den egna institutionen.

Resultat

Under treårsperioden 2002–2004 var det totalt 207 helårsstudenter och prestationsgraden under treårsperioden, alla nivåer inkluderade, var 67 procent. Prestationsgraden var under perioden lägre på A-nivå, där flertalet studenter går än på B-nivå, där de mer motiverade fortsätter. Ett problem menar lärarna är att det är svårt att få de svenskspråkiga studenterna att gå vidare till magisternivå. Sex kandidatuppsatser och en magisteruppsats har examinerats under treårsperioden. De uppsatser som vi tittat på, som producerats från år 1998 och framåt, har i flertalet fall teoretisk ram och uppsatserna tycks oss ha fått en korrekt bedömning.

Forskarutbildning i finska

Doktorander

Det finns tre heltidsdoktorander och en halvtidsdoktorand som antagits sedan forskarutbildningsreformen 1998. Samtliga har språkvetenskaplig inriktning. Doktoranderna har tjänst och är finansierade med fakultetsmedel, vilket ger dem goda arbetsvillkor. Utbildningsbidrag har man valt att inte använda. Det finns också tre doktorander med tidigare antagningsår, av vilka två har haft finansiering från Riksbankens jubileumsfond och en haft stipendium i två år och därefter fått en tjänst.

Uppläggnings och genomförande

För antagning krävs 80 poäng finska i en kandidatexamen och det har diskuterats att höja kraven till magisterexamen. Doktorander rekryteras även från utlandet, och inte bara från den egna grundutbildningen.

Forskarutbildningens kursdel omfattar 80 poäng, av vilka 60 poäng är obligatoriska och avhandlingen omfattar 80 poäng. Kurser i vetenskapsteori ges av

fakulteten, litteraturteori av litteraturvetenskapliga institutionen och språkvetenskaplig teori av institutionen för lingvistik, vilket bidrar till att vidga den ämnesmässiga miljön för doktoranderna.

Doktorander lägger fram avhandlingsavsnitt dels vid högre seminarier, dels vid ventileringsseminarier där mer preliminära texter diskuteras. Varje doktorand har utöver huvudhandledare också en bihandledare (som kan vara från något annat lärosäte) med speciell kompetens inom doktorandens avhandlingsområde. Intrycket är att doktoranderna får tillräckligt med handledning, men vi menar att det ändå finns skäl att fastställa den mängd handledning som doktoranderna har rätt till. Individuella studieplaner förefaller användas så att de är till nytta för såväl handledare som doktorand.

De heltidsanställda doktoranderna har 10–20 procent institutionstjänstgöring (som studierektor, pedagogisk koordinator eller i form av undervisning). Alla doktorander får också universitetspedagogisk utbildning. Doktoranderna meriterar sig således pedagogiskt inom ramen för sin utbildning, men samtidigt vilar ett stort ansvar för grundutbildningen på dem, vilket riskerar att ta tid från avhandlingsarbetena.

Varje doktorand har 3 000 kronor i bidrag per år för deltagande i konferenser och andra utgifter i samband med avhandlingsskrivandet. Detta räcker inte för konferensdeltagande men möjlighet finns att söka och få bidrag från fakulteten för konferensresor. Denna möjlighet menar vi med fördel skulle utnyttjas i högre utsträckning för att doktoranderna ska delta i internationella sammanhang.

Resultat

Det har skett en tydlig minskning i antalet disputationer. Under 1990-talet var det sju disputationer (varav 3 språkvetenskapliga och 4 litteraturvetenskapliga), men sedan 2000 har det inte varit någon disputation. Men i och med att fyra doktorander har rekryterats i början av 2000-talet, en 2001, en 2002 och två 2003, menar vi att det finns goda förutsättningar att ännu nå tillfredsställande antal disputationer framöver. Tre doktorander som antogs 1993 har gjort avbrott i studierna för förvärvsarbete som på olika sätt ligger i linje med utbildningen. En av dessa har också avlagt licentiatexamen.

Bedömarens sammanfattande bedömning av grund- och forskarutbildning i finska

Vid Stockholms universitet ges med få lärare under stora sparbeten en gedigen grund- och forskarutbildning som erbjuder möjlighet till såväl språk- som litteraturvetenskaplig specialisering. Positivt är också de initiativ som tagits till att finska ska kunna studeras inom lärarutbildningen och inom andra yrkesrelaterade utbildningar. Profileringen mot sverigefinska förhållanden och tvåspråkighetsfrågor menar vi vara väl värd att förstärka. Dock behöver utbildningen utvecklas vad gäller uppdatering av kurslitteratur och utbildningsmiljön behöver förbättras i tekniskt avseende. Allt för stor del av grundutbild-

ningens undervisning vilar också på timlärare. För fortsatt utveckling vill vi ge följande rekommendationer.

Rekommendationer:

- Dra nytta av den nya institutionen och möjligheter till samarbete mellan språkämnen genom att på grundutbildningen ge språkövergripande teoretiska kurser inom språk- respektive litteraturvetenskap och ge avdelningsövergripande doktorandseminarier som kan bidra till en större kritisk och kreativ miljö.
- Tillsätt en lektor med språkvetenskaplig kompetens för att garantera kvalitet och kontinuitet i stället för att använda flera timlärare.
- Förstärk profilen mot sverigefinska förhållanden och tvåspråkighetsfrågor.
- Uppdatera kurslitteratur utifrån ny teori- och metodutveckling inom ämnet och för in teoretiska moment tidigare i utbildningen inom såväl språkvetenskap som litteraturvetenskap.
- Förbättra undervisningsmiljön i tekniskt avseende. Lärosätet måste finna lösningar för att även ämnen med små studentgrupper ska få tillgång till en modern undervisningsmiljö. Utnyttja också efter samlokaliseringen den nya institutionens möjligheter för samutnyttjande av apparatur.
- Fortsätt utveckla utbildningsalternativ i samarbete med institutioner inom och utanför universitetet för att utbildning i finska ska ha relevans för olika yrkesutbildningar och följ upp vad studenterna gör efter avslutad utbildning.
- Stimulera studenterna att förlägga en del av sin utbildning vid finskspråkiga lärosäten och underlätta för studenterna att få tillgodoräkna sig poäng för utlandsstudier.
- Uppmuntra doktoranderna till konferensdeltagande i internationella sammanhang.
- Arbeta avdelningsövergripande för bättre student- och doktorandinflytande.

Finska vid Umeå universitet

BASFAKTA

Tillsvidareanställda lärare år 2005:
Lektorer: 2 kvinnor (varav 1 docentkompetent)

Visstidsanställda lärare år 2005: 2 kvinnor
Varav disputerade: 0

Helårsstudenter år 2002–2004: 114,2

Helårsstudenter på A-nivån: 95,9
Helårsstudenter på B-nivån: 10,75
Helårsstudenter på C-nivån: 5,5
Helårsstudenter på D-nivån: 2

Prestationsgrad år 2002–2004: 57 %
(samtliga nivåer inräknade)

Antal examinerade kandidatuppsatser år 2002–
2004: 1

Antal examinerade magisteruppsatser år 2002–
2004: 1

Antal doktorander: 1 kvinna, 1 man
Antal disputationer sedan år 1998: 0

Profil

Vid Umeå universitet ges utbildning i finska med språkvetenskaplig inriktning. De första stegen har tagits mot att bygga upp en grundutbildning i meänkieli (tornedalsfinska) och inom forskarutbildningen arbetas språkvetenskaplig kompetens i meänkieli fram. I universitetets profil ”Det nordliga rummet” passar såväl finska som meänkieli väl in.

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Organisation och ekonomi

Ämnet finska ingår sedan år 1999 i institutionen för moderna språk, som även ger utbildning i engelska, franska, ryska, spanska och tyska. Prefekten är från ämnet engelska som är det största ämnet inom institutionen. Alla språk finns representerade i institutionsstyrelsen och lärare i finska upplever sig ha inflytande i institutionens arbete.

Ämnet finska fungerar som en egen resultatenhet med egen budget. Språkämnena erhåller språkstöd från de universitetsgemensamma avsättningarna och institutionen fördelar totalsumman så att språkstödet framförallt kommer de mindre språken till del, varav finskan är ett.

Institutionen svarar för språkutbildning inom lärarutbildningen. Finskan har dock inte haft något uppdrag från fakultetsnämnden för lärarutbildning, varför finska inte ingår i något lärarprogram. Detta menar vi vara en brist eftersom finska undervisas i grund- och gymnasieskolor och är klassat som nationellt minoritetsspråk i Sverige. Finska kan dock studeras som en fristående del och ingå i lärarexamen.

Umeå universitet har genom sitt regleringsbrev från regeringen särskilt åtagande att ge undervisning i finska och meänkieli. De första kurserna i meänkieli gavs år 2003. I samarbete med Pajala kommun har det gjorts en

kompetensutvecklingsstrategi i meänkieli för lärare i förskolan, grund- och gymnasieskolan i Pajala. Ambitionen är att meänkieli så småningom ska bli ett självständigt ämne och en egen resultatenheter inom institutionen. Fakulteten har planer på att inrätta ett lektorat i meänkieli med placering i Pajala och med viss tjänstgöring i Umeå, vilket vi ser positivt på. I uppbyggnaden av denna utbildning menar vi att man bör ta initiativ till mer samarbete med Stockholms universitet där kompetens i och om meänkieli också finns.

Lärare i finska

Det finns två tillsvidareanställda lektorer, varav en är docentkompetent. Undervisning ges också av en vikarierande adjunkt på deltid och en timlärare. Lärarna har språkvetenskaplig kompetens, medan litteraturvetenskaplig kompetens saknas.

Till i september 2005 fanns också en professor som nu gått i pension och det är ovisst om professuren kommer att återbesättas. Även den docentkompetenta lektorn beräknas gå i pension inom ett par år. Det är därför ytterst viktigt att ämnet får en professor inom en snar framtid. I annat fall kan inte forskarutbildning erbjudas. Professorn var inte verksam i undervisningen under de sista åren av sin tjänstgöringstid, varför ämnet behöver en ny kraft som kan bygga upp ett internationellt kontaktnät och som kan skapa forskningsprojekt. Ett tredje lektorat som har varit vakant sedan 2003 har varit utlyst, men det är också ovisst om detta kommer att tillsättas.

Lektorer har 20 procent av sin tjänst för kompetensutveckling, men intrycket är att det är svårt att hinna utnyttja forskningstiden i praktiken.

De två lektorerna och en doktorand har deltagit aktivt i forskar- och utbildningsnätet för minoritetsspråk inom Norden, nordvästra Ryssland och Baltikum.

Infrastruktur och informationsförsörjning

Universitetets huvudbibliotek har en ämnesbibliotekarie som bevakar litteraturutbudet i finska och det finns också ett ämnesbibliotek. Det finns god tillgång till studieplatser i datosalarna och bibliotek. Språklaboratorier finns, men de används inte i undervisningen.

Student- och doktorandinflytande

I institutionsstyrelsen har det inte varit någon regelbundenhet i studentrepresentanternas deltagande. Studenterna har således små möjligheter att påverka institutionens arbete. Inte heller har studenter deltagit i ämnesrådets sammanträden. Doktorandrepresentation finns i såväl institutionsstyrelse som ämnesråd.

Kursvärderingar görs systematiskt och återkoppling sker genom att studenter på nästa kurs får veta vilka åtgärder som vidtagits till följd av kursvärderingarna.

Grundutbildning i finska

Uppläggning och genomförande

För filosofie kandidatexamen i finska vid Umeå universitet krävs 60 poäng i finska och för filosofie magisterexamen krävs 80 poäng, vilket innebär att kandidatuppsats skrivs på C-nivå och magisteruppsats på D-nivå.

Alla kurser ges på kvällstid eller veckoslut för att tillmötesgå studenterna som i stor utsträckning läser finska som biämne. Tyngdpunkten på A- och B-nivå ligger på text- och litteraturläsning, skrivövningar och grammatik, men det finns ett stort antal fempoängskurser mellan vilka studenterna kan välja mycket fritt. På C-nivå finns också en valfri kurs som tar upp genusperspektiv. Muntlig färdighetsträning är dock eftersatt och är på B-nivå också genom den stora valfriheten möjlig att välja bort.

Viss del av undervisning sker i form av individuell handledning även på lägre nivåer och på kandidat- och magisternivå är det nästan uteslutande självstudier under handledning. Möjlighet finns också att tentera på distans.

Kurslitteraturen revideras kontinuerligt och är förhållandevis uppdaterad, även om den skulle kunna göras än mer aktuell. Intrycket är att lärarna anknyter till egen forskning i undervisningen och gästföreläsare förekommer, om än i liten omfattning. C- och D-studenter inbjuds till högre seminarier, men det är inte obligatoriskt att delta, vilket vi menar att det med fördel skulle vara.

Eftersom finskan är en del av en stor språkinstitution borde det finnas möjligheter till språkövergripande teoretiska kurser på högre nivåer. Det skulle förstärka utbildningen, särskilt i litteraturvetenskap, där kompetens i nuläget saknas. Språkövergripande teoretiska kurser på C- och D-nivå skulle bidra till att studenterna fick ta del av en större språkinriktad gemenskap.

Undervisning vid uppsatsskrivande sker primärt genom individuell handledning. Men det är vår bedömning att studenterna också behöver undervisning i samband med uppsatsskrivandet för att alla ska få nödvändiga kunskaper för att producera uppsatser med teoretisk ram, analys och korrekt källförteckning. Uppsatserna läggs fram på seminarium och oppositionsförfarande finns. Uppsatser kan skrivas på finska, svenska eller något annat språk efter överenskommelse. Handledaren är examinator men båda lektorerna läser alla uppsatser.

För studenterna finns möjlighet att delta i CIMO:s sommarkurser i Finland där studenterna kan praktisera språket i finskspråkig miljö. Möjlighet att studera i Finland under en längre period finns genom Finnplus, även om studentutbyte inte sker i nämnvärd omfattning.

Resultat

Finskan har vid en jämförelse med andra språk på institutionen (med undantag av engelskan och spanskan) förhållandevis många studenter. Under treårsperioden 2002–2004 var antalet helårsstudenter 114, varav merparten (drygt

80 procent) var på A-nivå. Prestationsgraden totalt, samtliga nivåer inräknade, var under perioden 57 procent.

Under treårsperioden 2002–2004 har en kandidatuppsats och en magisteruppsats examinerats. De uppsatser vi har tittat på och som producerats från 1998 och framåt har mycket skiftande kvalitet.

Forskarutbildning i finska

Doktorander

Det finns två registrerade doktorander som båda antagits innan reformen 1998. Den ena har därefter fått en tjänst, men den andra har ingen finansiering. Den aktiva doktoranden skriver avhandling i meänkieli.

Uppläggnings och genomförande

För antagning till forskarutbildningen krävs 80 poäng i finska. Det har bara varit en doktorand i finska som ansökt om anställning och då i konkurrens med andra språk inom institutionen.

Av utbildningens 160 poäng är kursmomenten 80 poäng, av vilka 30 poäng är obligatoriska. Kurserna anpassas efter avhandlingens inriktning och det finns möjlighet att ta kurser vid andra universitet. Viktigt är dock att doktoranderna också får tillräcklig bredd i sina kurser.

Den aktiva doktoranden har utöver huvudhandledare två biträdande handledare som är från Sverige och Finland, och som har särskild kompetens inom doktorandens avhandlingsämne. Handledartjänster byts mellan Umeås och Stockholms utbildningar i finska för att doktoranderna ska få handledare med lämplig kompetens. Doktoranden har också ett rikt kontaktnät till följd av hur projektet byggts upp. Den individuella studieplanen används aktivt och ger ett gott stöd för utvecklingssamtal.

Det högre seminariet i finska som träffas cirka en gång i månaden bedriver en öppen och välbesökt verksamhet och besöks även av intresserade från det omgivande samhället. Institutionen bjuder minst en gång per termin in till ett gemensamt seminarium, vars syfte är att doktoranderna över språkgränserna ska identifiera gemensamma problem. Seminariet skulle kunna utnyttjas i högre utsträckning. Samiska enheten bjuder också in till seminarier, vilka hittills inte besökts. Ett didaktiskt institutionsövergripande seminarium finns också som är öppet för doktorander. Deltagande i ett visst antal seminarier vid universitetet menar vi med fördel kunde göras obligatoriskt, eftersom detta skulle bidra till att vidga den kritiska och kreativa forskningsmiljön.

Möjlighet till undervisning som institutionstjänstgöring finns, men också möjlighet att på andra sätt vara aktiv i projekt som ligger i linje med avhandlingsarbetet, vilket också utnyttjas.

Resultat

Sex doktorsavhandlingar har producerats i finska vid Umeå universitet, varav den senaste år 1995. Den doktorand som har finansiering har ännu ett år kvar till beräknad disputation. I nuläget medger inte lärarsituationen att man antar några nya doktorander, eftersom det inte går att garantera handledning.

Bedömarens sammanfattande bedömning av grund- och forskarutbildning i finska

Vid Umeå universitet bedrivs grundutbildning i finska med forskningsanknuten undervisning. Dock ger utbildningen begränsade möjligheter för studenterna att lära sig tala språket. I samband med uppsatsskrivande skulle också de teoretiska och metodologiska delarna av utbildningen behöva förbättras för att komma alla studenter till del.

Det finns ett allvarligt hot mot framförallt forskarutbildningen i finska eftersom det är oklart om professuren kommer att återbesättas och den docentkompetenta lektorn om ett par år beräknas gå i pension. Doktorander kan därför i dag inte antas.

Inom forskarutbildningen skapas nu språkvetenskaplig kompetens i meänkieli, vilket vi ser som en lovvärd satsning. Med anledning av ovan vill vi ge följande rekommendationer:

Rekommendationer:

- Återbesätt professuren – för att forskarutbildningen ska kunna finnas kvar.
- Ge undervisning i uppsatsskrivning för att alla ska få nödvändiga kunskaper för att producera en uppsats med teoretisk ram, analys och korrekt källförteckning.
- Låt studenterna få språkövergripande teoretiska kurser i språkvetenskap respektive litteraturvetenskap i samband med uppsatsskrivande.
- Öka de muntliga inslagen och hörförståelse i grundutbildningen.
- Öka kontaktytorna mot andra lärosäten inom och utom Sverige.
- Öka möjligheten för studenterna att genom Finnplus förlägga en termin av studierna vid ett finskspråkigt universitet, och underlätta för studenterna att tillgodoräkna sig poäng för utlandsstudier.
- Fortsätt satsningen med att bygga upp en utbildning i meänkieli och inrätta ett lektorat i meänkieli.
- Verka för att finska och meänkieli blir ämnen inom lärarprogrammen.
- Ta initiativ till ökat samarbete med Stockholms universitet i uppbyggnaden av utbildningen i meänkieli.
- Förbättra möjligheterna för studenterna att få inflytande i institutionsstyrelsen och ämnesrådet.
- Låt det vara obligatoriskt för doktorander att delta i ett fastställt antal seminarier vid universitetet så att de ingår i en kritisk och kreativ miljö av språkforskning vid universitetet.

Samiska vid Umeå universitet

BASFAKTA SAMISKA SPRÅK

Tillsvidareanställda lärare år 2005:

Professorer: 1 man (både för samiska språk och samiska studier)

Lektorat: 1 kvinna, adjunkt (tjänstledig för att doktorera)

Tillfälliga förordnanden år 2004–2005:

Forskarassistenter: 1 man (med anställning i sex år)

Timlärare: 3 st, en i respektive språk

Helårsstudenter år 2002–2004: 42,5

Helårsstudenter på A-nivån: 13

Helårsstudenter på B-nivån: 21

Helårsstudenter på C-nivån: 7

Helårsstudenter på D-nivån: 1,5

Prestationsgrad år 2002–2004: 63 %
(samtliga nivåer inräknade)

Antal examinerade kandidatuppsatser år 2002–2004: 3

Antal examinerade magisteruppsatser år 2002–2004: 0

Antal doktorander: 3 kvinnor, 2 män

Antal disputationer i samiska språk sedan år 1998: 0

BASFAKTA SAMISKA STUDIER

Tillsvidareanställda lärare år 2005:

Professorer: 1 man (både för samiska språk och samiska studier)

Lektorat: 1 man, adjunkt (tjänstledig för att doktorera) (tillsatt med vikarierande adjunkt som är doktorand)

Tillfälliga förordnanden år 2004–2005:

Forskarassistenter: 1 kvinna (med anställning i sex år)

Timlärare: 2 st

Helårsstudenter år 2002–2004: 83

Helårsstudenter på A-nivån: 67,8

Helårsstudenter på B-nivån: 9,25

Helårsstudenter på C-nivån: 4,5

Helårsstudenter på D-nivån: 1,5

Prestationsgrad år 2002–2004: 56 %
(samtliga nivåer inräknade)

Antal examinerade kandidatuppsatser år 2002–2004: 4

Antal examinerade magisteruppsatser år 2002–2004: 2

Antal doktorander: 4 kvinnor, 1 man

Antal disputationer i samiska studier sedan år 1998: 2 kvinnor

---

Profil

Vid Umeå universitet ges grund- och forskarutbildning i de samiska språken: nordsamiska, sydsamiska, lulesamiska och i ämnet samiska studier som behandlar samernas kultur, historia och samhällsförhållanden. Samiskan inriktar sig i Umeå mot såväl språkvetenskap som kulturstudier. I universitetets profil "Det nordliga rummet" passar båda dessa utbildningar väl in.

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Organisation och ekonomi

Utbildningar i samiska har sedan år 1999 sin hemvist vid institutionen för arkeologi och samiska studier och prefekten är från ämnet miljöarkeologi. Institutionen är lokaliserad till en naturvetenskaplig miljö (Kemiskt biologiskt centrum), vilket är lämpligt för arkeologiska studier. Vid tiden för indelningen av institutionen låg samiskan ämnesmässigt nära ämnet arkeologi, men med de inriktningar som utbildningarna har i dag finns mer gemensamt med språk, historia, antropologi och etnologi. Enheten för samiska studier befinner sig nu för långt från närliggande ämnen, vilket för med sig att samiskan blir isolerad vid universitetet. Detta drabbar såväl studenter som doktorander.

Umeå universitet har genom sitt regleringsbrev från regeringen särskilt åtagande att ge undervisning i samiska. Extra resurstilldelning bidrar till ett av lektoraten, vilket är nödvändigt eftersom samiska inte har, eller kan väntas få, tillräckligt studentantal för att uppbäras av gällande resurstilldelningssystem.

Kurser i samiska ingår inte i lärarutbildningen, vilket vi menar är en brist eftersom samiska undervisas i svenska skolor och klassas som nationellt minoritetsspråk.

Lärare vid enheten

Vid enheten finns en professor i samiska språk, samisk kultur och samiskt samhällsliv. Professurens omfattning är som framgår av namnet mycket vid. Två lektorat, det ena i samiska språk och det andra i samiska studier innehas av adjunkter som för närvarande är tjänstlediga för att doktorera. Lektoratet i samiska studier har tillsatts med en vikarierande adjunkt som också är doktorand. Positivt är att man från Vetenskapsrådet lyckats få medel som bidrar till två forskarassistenttjänster, en i samiska språk och en i samiska studier.

Det är en stor utmaning att upprätthålla utbildning på acceptabel nivå i så många ämnen, tre språk och samiska studier, med begränsade lärarresurser. Intrycket är att det regelmässigt finns problem med bemanningen på olika kurser. Det ligger också en fara i att vara så beroende av doktorander och timlärare eftersom detta inte är långsiktiga lösningar. Vi menar att det är en orimlig arbetsuppgift att en professor ska svara för två helt skilda grundutbildningar med två därpå följande forskarutbildningar med så olika ämnesinriktningar, varför enheten på allvar bör överväga att omstrukturera sitt utbildningsutbud, alternativt tillsätta ytterligare en professor. Lärarsituationen för de olika utbildningarna beskrivs mer i detalj i samband med respektive grundutbildning. Adjunkter har 10 procent kompetensutveckling i sina tjänster.

Enhetens lärare har ett rikt internationellt och nationellt kontaktnät som främst vänder sig mot Universitetet i Tromsø, Samisk högskola i Kautokeino (Norge), Uleåborgs universitet (Finland) och University of Wisconsin (USA) och som används för rekrytering av timlärare och handledare.

Infrastruktur och informationsförsörjning

Litteratur i ämnet finns vid stadsbiblioteket och vid universitetsbiblioteket, men utbudet inom samiska förefaller vara begränsat. Bibliotek finns också i enhetens lokaler men böckerna där är ej för hemlån. För distansstudenter fungerar fjärrlåneservice, men för detta tas ut avgifter av studenterna. För distansstudenter finns läsplatser och datorer vid distanshögskolorna.

För nätbaserade distanskurser används universitetets plattform Ping-Pong. Videokonferensteknik har också använts inom distansutbildningen. Språklaboratorium finns i Humanisthuset, som har använts i viss utsträckning.

Student- och doktorandinflytande

Enheten för samiska studier har såväl studentrepresentanter som en doktorandrepresentant i institutionsstyrelsen, varför det finns goda förutsättningar för studentinflytande i institutionens arbete. Eftersom merparten av studenterna är distansstuderande är det väsentligt att hitta former för denna grupp att få inflytande i såväl institutionsstyrelsen som ämnesrådet.

Kursvärderingar görs efter varje delkurs och utgör underlag för utvecklingsarbete men det är oklart om återkoppling sker till studenterna. Inte minst för utveckling av distansutbildningarna borde kursvärderingarna utgöra ett viktigt underlag.

Grundutbildning i samiska språk

Lärare i samiska språk

Lärarna i samiska språk är professorn med kompetens i nordsamiska och forskarassistenten som är allmänlingvist och som har viss tjänstgöring inom grundutbildningen. Lektoratet innehas av en adjunkt med kompetens i nordsamiska som 2004–2006 är tjänstledig för att doktorera. Ett vikariat har utannonserats, men man har inte fått några behöriga sökande. För att kunna ge alla kurserna i nordsamiska har en timplärare anlåtats, vilket i någon mån kompenserar det obemannade lektoratet.

Sedan den tidigare professorn pensionerades i maj 2005 finns inte längre lärarkompetens i lulesamiska och sydsamiska bland de tillsvidareanställda lärarna. För att avhjälpa denna brist används timplärare och doktorandernas institutionstjänstgöring. Men det är svårt att finna timplärare med tillräcklig kompetens, varför det behövs fler disputerade i dessa språk.

I utbildningsutbudet finns stor betoning på nordsamiska, som också är det starkaste och det allmän nordiska samiska språket. Umeå universitet ansvarar även för att lulesamiska och sydsamiska undervisas i tillfredsställande omfattning, varför lärare med dessa kompetenser på ett varaktigt sätt måste knytas till utbildningen.

Upplägning och genomförande

För filosofie kandidatexamen krävs 60 poäng och för filosofie magisterexamen krävs 80 poäng i samiska språk, vilket innebär att kandidatuppsatser skrivs på C-nivå och magisteruppsatser på D-nivå. Som förkunskapskrav för kurser i samiska för modersmålstalare krävs gymnasiekompetens i samiska, samt goda muntliga kunskaper.

Nordsamiska undervisas på A- och B-nivå vartannat år för modersmålstalare och vartannat år som främmande språk. Lulesamiska och sydsamiska undervisas på A och B-nivå ungefär vart tredje år. C- och D-kurs erbjuds varje höst- respektive vårtermin gemensamt för de samiska språken och ägnas främst åt språk teori. Kurser har också givits för nordsamiska kontakttolkar på uppdrag av tolk- och översättarinstitutet vid Stockholms universitet.

Då studenterna är spridda över stora geografiska områden studerar merparten på distans. Det har anordnats en distanskurs i lulesamiska på A- och B-nivå med samlingsort Jokkmokk² och en distanskurs i sydsamiska på A- och B-nivå med samlingsort Östersund.³ I dessa utbildningar ingick regelbundna träffar för studenterna, vilket har visat sig vara en bra form av distansstudier. Läsåret 2005/2006 anordnas också en C-kurs i sydsamiska med samlingsort Östersund.

Tyngdpunkten i undervisningen ligger på samisk syntax. Än finns inte kurslitteratur, t.ex. samiska grammatikor, som bygger på modern språk teori, varför lärarna har tagit fram eget material. I undervisningen utgår man från allmänlingvistik och tar exempel från samiska. Lärarna arbetar också på en ny samisk grammatik för A- och B-nivå som beräknas bli klar i en preliminär version under läsåret 2005/2006. Detta ger en tydlig forskningsanknytning till språkundervisningen då en stor del av undervisningen i samiska språk baserar sig på grammatiken. Teoretiska moment finns i tillfredsställande omfattning.

Kurslitteraturen i nordsamiska har till stor del skapats av lärarna inom ämnet. Litteraturlistorna är dock korta och kompletterande referenslitteratur finns inte utskrivet. På de högre nivåerna i nordsamiska menar vi att det i större utsträckning bör ingå litteratur från forskning i Norge och Finland.

En stor del av undervisningen sker på svenska. Muntliga övningar och hörförståelse är en eftersatt del av utbildningen. Det förefaller heller inte finnas ett något upparbetat system för studentutbyte där studenterna kan förlägga en del av sina studier vid ett lärosäte i en samisktalande miljö. Undervisning i modersmålskurserna ges dock i stor utsträckning på samiska.

Positivt är att man från år 2005 ger möjlighet att skriva kandidat- och magisteruppsats på samiska. Möjlighet finns också att skriva på svenska eller engelska med sammanfattning på samiska. För val av uppsatsämnen har ramen för dessa definierats av lärarna, vilket är lovvärt i den mån det bidrar till att höja nivån på uppsatserna. Väsentligt är dock att inte definiera ramarna för snävt, eftersom studenterna har olika mål med vad de ämnar använda sin utbildning till. Uppsatserna bedöms av handledarkollegiet som består av de disputerade lärarna, vilket är bra.

Resultat

Genomströmningen är större på kurserna på plats i Umeå jämfört med dem som ges på distans, men distanskurserna har betydligt fler studenter, varför dessa bör satsas på även fortsättningsvis. Under perioden år 2002–2004 var det totalt 42,5 helårsstudenter och en prestationsgrad, alla nivåer inräknade, på 63 procent.

---

2. A-kursen i lulesamiska gavs läsåret 2000/2001 och B-kursen läsåret 2001/2002.

3. A-kursen i sydsamiska gavs läsåret 2000/2001 och B-kursen läsåret 2002/2003.

Under perioden år 2002–2004 har tre kandidatuppsatser examinerats. De uppsatser som vi tittat på och som producerats från år 1998 och framåt håller i huvudsak god kvalitet och tycks oss ha fått en riktig bedömning.

Forskarutbildning i samiska språk

Doktorander

I samiska språk finns fem doktorander. Två har tjänst, varav en är finansierad av fakulteten och en av Vetenskapsrådets småspråkssatsning. En doktorand har stipendium. Två doktorander som antogs före reformen 1998 saknar finansiering. Två är doktorander i nordsamiska, två i lulesamiska och en i sydsamiska. Det innebär att kompetens inom de tre språken arbetas fram, vilket lovar gott inför framtiden.

Uppläggnig och genomförande

För behörighet till forskarutbildningen krävs minst kandidatnivå i samiska språk eller motsvarande. Forskarutbildningen i samiska språk har inriktning mot dels sociolingvistik och dels samisk syntax.

Utbildningen är indelad i en avhandlingsdel om 100 poäng och en kursdel om 60 poäng, varav 30 poäng är obligatoriska. Det finns inga obligatoriska kurser som ges från fakulteten, vilket vi menar är en brist då detta borde kunna vidga perspektiven i utbildningen.

Doktorandseminariet som hålls varannan vecka samlar doktoranderna i samiska språk och samiska studier, vilket bidrar till en kritisk och kreativ forskningsmiljö. Doktoranderna lägger fram sina arbeten en gång per termin. Även seminarier där inbjudna forskare presenterar sin forskning förekommer. Doktoranderna deltar däremot inte vid seminarier för andra språkinstitutioner och doktorander från andra språkämnerna kommer sällan till doktorandseminarier i samiska, trots inbjudan. Intrycket är att doktoranderna är isolerade från övriga språkinstitutioner vid universitetet.

Professorn är huvudhandledare till alla doktorander som också har biträdande handledare. Intrycket är att handledning sker ungefär en gång per månad och fungerar bra.

Det finns goda möjligheter att få undervisningserfarenhet inom ramen för sin utbildning, men vi menar att det också finns risk att doktorander överutnyttjas för undervisning eftersom det inte finns tillsvidareanställda lärare i alla de samiska språken.

Doktoranderna uppmuntras att delta i internationella konferenser och presentera egen forskning vid dessa och det förefaller finnas medel att söka för konferensdeltagande. Enhetens internationella kontaktnät kommer doktoranderna tillgodo både vad gäller handledning, möjligheter att gå kurser och att förlägga en del av utbildningen vid annat universitet.

Resultat

I samiska språk har det hittills skett två disputationer, en 1984 och en 1993. Doktorander har antagits, en år 2001, en 2003 och en 2005, varför nya disputationer är att vänta.

Framöver kommer det sannolikt att finnas behov av disputerade i samiska språk, företrädesvis med kompetens i talad samiska.

Bedömargruppens sammanfattande bedömning av grund- och forskarutbildning i samiska språk

Umeå universitet ger grundutbildning i samiska språk med forskningsanknuten undervisning som ger god teoretisk kompetens. Muntliga övningar är dock en eftersatt del av utbildningen och undervisningen bör i högre utsträckning ske på samiska. Eftersom distansutbildningen når flertalet studenter menar vi att denna studieform bör utvecklas vidare.

Det finns problem med att få lärarresurserna att räckta till inom alla samiska språk och kompetens i lule- och sydsamiska bör kompletteras ämnet.

Inom forskarutbildningen bidrar det gemensamma seminarier för språkdoktorander och doktorander i samiska studier till en kritisk och kreativ forskningsmiljö och enhetens internationella kontaktnät utgör en tillgång för doktoranderna. För fortsatt utveckling vill vi ge följande rekommendationer.

Rekommendationer

- Säkra tillgången till lärarkompetens i de tre samiska språken.
- Verka för att samiska språk blir ett ämne inom lärarprogrammen.
- Satsa på fortsatt utveckling av distansutbildning, både vad gäller att hitta nya tekniska lösningar och nya pedagogiska former för att åstadkomma forskningsanknuten undervisning.
- Verka för att samiska språk knyts närmare språkinriktade institutioner.
- Uppmuntra studenter på magisternivå och doktorander att delta i seminarier och kurser som ges av institutionen för moderna språk och andra språkinstitutioner för att studenter och doktorander ska ingå i en större kritisk och kreativ miljö av språkstudierande.
- För in och förbättra muntliga moment i utbildningen.
- Uppmuntra till studentutbyte med Universitetet i Tromsø, Samisk högskola i Kautokeino eller Uleåborgs universitet.
- Samarbeta med Uppsala universitet så att kurser i syd- och lulesamiska ges med intervaller som inte sammanfaller med när motsvarande kurser ges vid Uppsala universitet.
- Arbeta fram former för studentinflytande för distansstudenterna.
- Överväg att utnyttja fakultetens kursutbud för doktoranderna.
- Var noggrann med att begränsa doktorandernas institutionstjänstgöring så att de inte riskerar att överutnyttjas för undervisning.

Grundutbildning i samiska studier

Lärare i samiska studier

Ämnesföreträdare i samiska studier är professorn som också är ämnesföreträdare i samiska språk. Lektoratet i ämnet innehas av en adjunkt som 2003–2006 är tjänstledig för att doktorera. Lektoratet har under tjänstledigheten tillsatts med vikarier och under år 2005 har en doktorand gjort ett avbrott i sina forskarstudier och tillsatts som vikarie för att ge A-kursen. På C- och D-nivå har det varit svårt att finna behöriga lärare. Timplärare har anlitats från Universitetet i Tromsø och D-kursen hölls år 2004 av en gästprofessor från Wisconsin (USA). Utbildningen ges i stor utsträckning av tillfälligt anställda lärare, varför vi menar att lärarsituationen är bristfällig.

Uppläggnings och genomförande

I samiska studier är ambitionen att studera det samiska samhället ur samernas perspektiv, ett inifrånperspektiv med utgångspunkt i Native Studies. Ämnet innefattar således ett vitt fält av ämnen som historia, etnologi, etnografi, sociologi och antropologi.

På A- och B-nivå är målet att ge bred kunskap om samernas kultur, historia och samhällsförhållanden. På C- och D-nivå har kurserna mer teoretisk inriktning och behandlar bl.a. etnicitets- och genusteori. I utbildningen ingår inga språkmoment i samiska varför facklitteratur och andra texter på samiska inte kan studeras, vilket motverkar inifrånperspektivet.

Enligt lärarna saknas ännu adekvat kurslitteratur och därför är undervisningen uppbyggd så att det sker en kritisk granskning av litteraturen om samerna och deras kultur. Inom ett relativt nytt område förstår vi att valet av kurslitteratur är en utmaning. Litteraturlistorna visar också att det varit svårt att få fram helheter när det behövs kunskap från så många olika perspektiv.

Eftersom studenterna är spridda över stora geografiska områden studerar merparten av studenterna på distans. Det har givits en distanskurs i samiska studier på A-nivå (läsår 2001/2002) och på B-nivå (2002/2003) med Kiruna som samlingsort. I samiska studier ges under innevarande läsår internetbaserade kurser på A-nivå genom plattformen Ping-Pong där lektioner läggs in varje vecka, vilket vi ser som en lovvärd satsning. All kontakt sker via internet och telefon och studenterna träffar inte sin lärare. Examination sker genom hemtentamen. Väsentligt är att distansundervisningen är forskningsanknuten, att studenterna får möta gästföreläsare, att det finns utrymme för kritiskt tänkande och att interaktionen mellan lärare och studenter blir tillräckligt omfattande. De som studerar på plats i Umeå är mycket få. För att göra denna situation hanterlig är en möjlighet att delvis integrera även dem som studerar på plats i Umeå i distansutbildningen, i kombination med träffar i Umeå.

Sommarkurser har också givits i samarbete med andra institutioner där man nått större studentgrupper, varför dessa kurser är väl värda att satsa på.

Kandidat- och magisteruppsatsernas ramar bestäms av lärarna som också ger förslag på uppsatsämnen, vilket är bra eftersom det bidrar till god handledning och till att profilera ämnet. Uppsatser på C- och D-nivå bedöms av handledarkollegiet som består av de disputerade lärarna, vilket är bra.

Resultat

Genomströmningen är större på kurserna på plats i Umeå än på dem som ges på distans, men distanskurserna har betydligt fler studenter. Under treårsperioden 2002–2004 fanns 83 helårsstudenter, varav merparten studerat på A-nivå (80 procent). Prestationsgraden är, alla nivåer inkluderade, på 56 procent.

Under treårsperioden 2002–2004 har fyra uppsatser examinerats på kandidatnivå och två på magisternivå. De uppsatser vi tittat på som producerats sedan 1998 håller god kvalitet, men någon uppsats har värderats väl lågt.

Forskarutbildning i samiska studier

Doktorander

I samiska studier finns fem doktorander. Två har tjänst, en med finansiering från fakulteten inom ramen för ”Det nordliga rummet” och en från Vetenskapsrådets småspråkssatsning. Ytterligare en doktorand har antagits med egenfinansiering, dvs. studiemedel, och två doktorander som antogs före reformen 1998 saknar finansiering.

Uppläggnings- och genomförande

För behörighet till forskarutbildningen krävs kandidatexamen i samiska studier eller motsvarande, samt 10 poäng i ett samiskt språk. Krav på språkstudier skulle med fördel höjas för att stärka inifrånperspektivet i utbildningen. Doktorander rekryteras även från utlandet och inte enbart från den egna grundutbildningen.

Utbildningen är indelad i en avhandlingsdel om 100 poäng och en kursdel om 60 poäng, varav 30 poäng är obligatoriska. Det finns inga obligatoriska kurser som ges från fakulteten, vilket vi menar är en brist då detta skulle bidra till att vidga perspektiven i utbildningen.

Doktorandseminariet som hålls varannan vecka samlar doktorander i samiska studier och samiska språk, vilket bidrar till att vidga den kritiska och kreativa forskningsmiljön. Doktoranderna lägger fram sitt arbete en gång per termin. Även seminarier där inbjudna forskare presenterar sin forskning bidrar till denna miljö. Däremot förefaller inte doktoranderna delta i seminarier för andra humanistiska ämnen vid universitetet, vilket bidrar till doktoranderna isoleras från närliggande ämnen.

Professorn är huvudhandledare till alla doktorander som också har biträdande handledare. Intrycket är att handledning sker ungefär en gång per månad och fungerar bra.

Det finns goda möjligheter att få undervisningserfarenhet inom ramen för sin utbildning, men också stor risk att doktoranderna överutnyttjas för undervisning.

Intrycket är att doktoranderna uppmuntras att delta i internationella konferenser och presentera egen forskning vid dessa. Det förefaller också finnas medel att söka för konferensdeltagande. Enhetens internationella kontaktnät kommer doktoranderna till godo både vad gäller handledning, möjligheter att gå kurser och att förlägga en del av utbildningen vid något annat universitet.

Resultat

I samiska studier har hittills två disputerat, en år 2002 och en år 2003. Doktorander har också antagits, en 2001, en 2002 och en 2003, varför man kan vänta nya disputationer framöver.

Bedömargruppens sammanfattande bedömning av grund- och forskarutbildning i samiska studier

Utbildning i samiska studier vid Umeå universitet är en innehållsmässigt vid utbildning som är förhållandevis isolerad från andra närliggande ämnen vid universitetet, samtidigt som det internationella kontaktnätet stärker utbildningen. En tydligare profilering skulle bidra till att utbildningen fick en starkare ställning i det nordiska sammanhanget.

För närvarande är lärarresurserna otillräckliga, eftersom grundutbildningen i stor utsträckning ges av tillfälligt anställda lärare. Det behövs en tillsvidareanställd disputerad lärare för att bära upp hela grundutbildningen.

Inom forskarutbildningen bidrar det gemensamma seminariet för doktorander i samiska språk och samiska studier till en kritisk och kreativ forskningsmiljö och enhetens internationella kontaktnät utgör en tillgång för doktoranderna. Med anledning av ovan vill vi ge följande rekommendationer.

Rekommendationer

- Se till att lektoratet är tillsatt med en disputerad lärare.
- Satsa på fortsatt utveckling av distansutbildningar både vad gäller att hitta tekniska lösningar och pedagogiska former för att åstadkomma forskningsanknuten undervisning i de kurser som ges.
- Fortsätt ge sommarkurser i samarbete med andra institutioner och försök nå olika grupper som har nytta och/eller intresse av ämnet.
- Utveckla kurslitteratur så att momenten består av innehållsmässigt klarare helheter.
- Inför moment med språkstudier i samiska för att stärka inifrånperspektivet.
- Öka kravet på språkstudier i samiska för antagning till forskarutbildningen.

- Överväg att utnyttja fakultetens kursutbud för doktoranderna och uppmuntra doktorander att delta i seminarier och kurser inom ämnesmässigt närliggande ämnen vid universitetet.
- Var noggrann med att begränsa doktorandernas institutionstjänstgöring så att de inte riskerar att överutnyttjas för undervisning.
- Se till att doktorander med egenfinansiering ges samma förutsättningar som doktorander med tjänst att klara utbildningen inom utsatt tid med gott resultat.

Rekommendationer till enheten

Genom att samiska språk och samiska studier ges som två helt separata utbildningar stöder inte språkstudierna och kulturstudierna varandra. Kurser i samiska studier skulle kunna tillföra språkstudenterna en fördjupad och teoretiskt förankrad kulturundervisning samtidigt som språkstudierna skulle kunna bidra till att stärka inifrånperspektivet i samiska kulturstudier. Gemensamma moment för samiska språk och samiska studier menar vi därför skulle stärka grundutbildningarna. Detta skulle också ge mer stabilitet till utbildningarna och lärarresurserna skulle bättre tas till vara. En förutsättning för att ge två väl fungerande grundutbildningar är dock att båda lektoraten är tillsatta med disputerade lärare som kan ta huvudansvar för var sitt ämne.

Vidare menar vi att forskarutbildningen skulle vinna på att samiska språk och samiska studier slogs samman till en sammanhållen utbildning under en professur. Innehållsmässigt är detta i praktiken inte en stor förändring eftersom doktorandseminariet även nu samlar doktorander från såväl samiska språk som samiska studier, vilket bidrar till en kritisk och kreativ miljö inom forskarutbildningen. Enhetens internationella kontaktnät, som mycket av verksamheten vilar på, är också en gemensam tillgång för språk- och kulturdoktorander.

Att en professor ansvarar för två grundutbildningar med därpå följande forskarutbildningar menar vi vara ett orimligt uppdrag. Om enheten väljer att även fortsättningsvis ge två forskarutbildningar menar vi att det bör tillsättas ytterligare en professor för forskarutbildningen i kulturstudier. Med anledning av vad som ovan nämns vill vi ge följande rekommendationer.

Rekommendationer

- Låt grundutbildningarna i samiska språk och samiska studier innehålla gemensamma moment så att språkstudier och kulturstudier bättre stöder varandra.
- Slå samman forskarutbildningarna i samiska språk och samiska studier till att ges som en sammanhållen utbildning med gemensamt doktorandseminarium under en professur, alternativt tillsätt ytterligare en professor för att ge två forskarutbildningar, en i språk och en i kulturstudier.
- Skapa namn på ämnen, kurser och moment som inte kan förväxlas med enhetens namn som har den övergripande beteckningen samiska studier.

Finsk-ugriska språk vid Uppsala universitet

– estniska, finska, samiska och ungerska

BASFAKTA ESTNISKA

Tillsvidareanställda lärare år 2005:

Professorer: 1 man
Lektorer: 1 kvinna (halvtidstjänst)

Helårsstudenter i estniska år 2002–2004:

42,3
Helårsstudenter på A-nivån: 26,1
Helårsstudenter på B-nivån: 7,45
Helårsstudenter på C-nivån: 5,2
Helårsstudenter på D-nivån: 3,5

Prestationsgrad estniska år 2002–2004: 50 %
(Samtliga nivåer inräknade)

Antal examinerade kandidatuppsatser år 2002–
2004: 1
Antal examinerade magisteruppsatser år 2002–
2004: 2

BASFAKTA FINSKA

Tillsvidareanställda lärare år 2005:

Professorer: 0
Lektorer: 1 kvinna
Gästlektor: 1 man (utbytesavtal för en treårspe-
riod)

Helårsstudenter i finska år 2002–2004: 96,2

Helårsstudenter på A-nivån: 77,6
Helårsstudenter på B-nivån: 13,35
Helårsstudenter på C-nivån: 3,65
Helårsstudenter på D-nivån: 1,5

Prestationsgrad finska år 2002–2004: 38 %
(Samtliga nivåer inräknade)

Antal examinerade kandidatuppsatser år 2002–
2004: 1
Antal examinerade magisteruppsatser år 2002–
2004: 3

BASFAKTA SAMISKA

Tillsvidareanställda lärare år 2005:

Professorer: (Professorn i finsk-ugriska språk har
bidragit till utbildningen i samiska)
Lektorer: 1 kvinna (halvtidstjänst, vikariat)

Helårsstudenter i samiska år 2002–2004:

24,7
Helårsstudenter på A-nivån: 18,25
Helårsstudenter på B-nivån: 3
Helårsstudenter på C-nivån: 2,9
Helårsstudenter på D-nivån: 0,5

Prestationsgrad samiska år 2002–2004: 62 %
(Samtliga nivåer inräknade)

Antal examinerade kandidatuppsatser år 2002–
2004: 0
Antal examinerade magisteruppsatser år 2002–
2004: 2

BASFAKTA UNGERSKA

Tillsvidareanställda lärare år 2005:

Professorer: 0
Lektorer: 1 kvinna (docentkompetent)

Helårsstudenter i ungerska år 2004: 49,9

Helårsstudenter på A-nivån: 35,6
Helårsstudenter på B-nivån: 9,5
Helårsstudenter på C-nivån: 4,3
Helårsstudenter på D-nivån: 0,5

Prestationsgrad ungerska år 2002–2004: 57 %
(Samtliga nivåer inräknade)

Antal examinerade kandidatuppsatser år 2002–
2004: 0
Antal examinerade magisteruppsatser år 2002–
2004: 1

Forskarutbildning i finsk-ugriska språk:

Antal doktorander: 5 kvinnor, 3 män
Antal licentiatexamina sedan 1998: 1 kvinna
Antal disputationer sedan år 1998: 3 kvinnor, 2
män

Tillsvidareanställd lärare år 2005:

Professor i finsk-ugriska språk: 1 man (har hu-
vudansvar för forskarutbildningen och håller
kurser på samtliga utbildningar på grundutbild-
ningsnivå)

Profil

Vid Uppsala universitet kan de finsk-ugriska språken estniska, finska, samiska och ungerska studeras. Forskarutbildningsämnet finsk-ugriska språk samlar de

fyra språken och i viss utsträckning även andra finsk-ugriska språk där kursplanerna ger ett allmänt fennougristiskt perspektiv.

Ämnesmässiga organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Organisation och ekonomi

Sedan 2004 ingår de finsk-ugriska språken i institutionen för moderna språk, tillsammans med romanska språk, slaviska språk och tyska. Sammanlagt är det 15 språk inom institutionen. De administrativa funktionerna har fördelats mellan de olika språkgrupperna, och nuvarande prefekt är lektor i estniska. Ännu finns inte något utvecklat samarbete mellan språkämnen inom institutionen med undantag av en grundkurs i allmän grammatik som är gemensam för flera språk.

Uppsala universitet har genom ett regleringsbrev från regeringen särskilt åtagande att ge utbildning i estniska och ungerska och är det enda lärosätet i Sverige där utbildning i dessa språk ges.

Grundutbildningarna i estniska, finska, samiska och ungerska har organiserats så att de leder till en gemensam forskarutbildning i finsk-ugriska språk. Detta ger en stark forskarutbildning som vilar på fyra ben. Men de fyra grundutbildningarna har få lärare, varför konstruktionen är mycket sårbar. Den senaste tioårsperioden har ekonomiska åtstramningar slagit hårt mot utbildningar i finsk-ugriska språk.

Lärare

Det finns en professor i finsk-ugriska språk som ansvarar för forskarutbildningen och undervisar vissa moment i de fyra grundutbildningarna. I estniska finns två tillsvidareanställda lärare, en professor och en lektor med halvtidstjänst. I finska och ungerska finns bara en tillsvidareanställd lektor i respektive språk, varav lektorn i ungerska har docentkompetens. I ämnesgruppen samiska (nord-, syd- och lulesamiska) finns endast ett halvtidsvikariat som hittills förnyats varje år. Resursbristen i ämnet samiska kompenseras till viss grad av att professorn i finsk-ugriska språk också har undervisat i ämnet. Det vore dock önskvärt att professorns tid skulle frigöras för att även fortsättningsvis komma alla de finsk-ugriska språkens utbildningar till del och för att forskarutbildningen även framledes ska hålla god kvalitet.

Samtliga lärare är disputerade och högt kvalificerade. I estniska, finska och ungerska har lärarna också förstaspråkskompetens. För lärarsituationen i de olika språken redogörs mer i detalj under respektive grundutbildning.

Fakulteten har i februari år 2005 dragit in forskning i tjänsten för lektorer, vilket inverkar mycket negativt på möjligheterna att forskningsanknyta undervisningen. Detta ser vi allvarligt på.

Infrastruktur och informationsförsörjning

Universitetets huvudbibliotek, Carolina Rediviva, finns på nära avstånd och än närmare är Karin Boye-biblioteket, som förutom litteratur också rymmer läsplatser, grupprum och datorsalar. I Uppsala finns också språk- och folkminnesinstitutets arkiv (SOFI) med samlingar av samiskt och finskt dialekt- och ortnamnsmaterial. För språkundervisning finns två språklaboratorier, som dock inte används i undervisningen i något av de finsk-ugriska språken.

Student- och doktorandinflytande

Doktoranderna har goda möjligheter till inflytande i beslutande organ, i universitetsstyrelsen, på fakultetsnivå och i institutionsstyrelsen samt i fackligt arbete. Studenterna i de olika finsk-ugriska språken vet däremot inte vem som representerar dem i institutionsstyrelsen och förefaller heller inte känna till varandra. Studenter i finsk-ugriska språk är på så vis en svag studentgrupp inom institutionen.

Kursvärderingar görs inom de fyra språkutbildningarna, men återkoppling till studenterna verkar inte ske systematiskt.

Grundutbildning – gemensamt för de finsk-ugriska språken

För filosofie kandidatexamen i finsk-ugriska språk vid Uppsala universitet krävs 60 poäng i huvudämnet och för filosofie magisterexamen krävs 80 poäng. Det innebär att kandidatuppsatserna skrivs på C-nivå och magisteruppsatserna på D-nivå. I huvudsak ges kurserna på dagtid, vilket vi är positiva till.

Det finns en väl genomtänkt övergripande plan för kursernas uppläggning för de fyra språken och den därpå följande forskarutbildningen. Utbildningarna på A- och B-nivå börjar med specialisering i ett språk, fortsätter på C- och D-nivå med studier i besläktade språk och allmän fennougristik och leder vidare till forskarstudier i ämnet finsk-ugriska språk.

Tanken är att på de lägre nivåerna fånga in varje specialintresse som en student kan tänkas ha inom ämnesområdet. Några är intresserade av att få språkfärdighet inom ett av språken, vilket kan vara användbart i kombination med någon annan yrkesexamen, och andra har individuella intressen som de vill förverkliga.

På A-nivån i samtliga finsk-ugriska språk har studenterna en gemensam kurs, "Kultur och samhälle", där de i ett tidigt skede dels möter varandra och dels får höra professorn föreläsa, vilket vi menar är viktigt. På de efterföljande nivåerna har man dock inte utnyttjat de möjligheter som en större institution kan ge i form av gemensamma kurser och seminarier i teoretiska och tillämpande moment, där studenterna i de olika språken kan behandla sina respektive språk ur gemensamma teoretiska synvinklar.

Uppsatsämne väljs fritt av studenterna. Uppsatserna läggs fram på seminarier och oppositionsförfarande finns. Det har dock varit svårt att få någon regelbundenhet i seminarierna med så få studenter, varför seminarier hålls när det finns en uppsats att lägga fram. Ett ämnesövergripande seminarium

skulle vara ett sätt att göra seminarieverksamheten intensivare och mer regelbunden. Intrycket är att studenter inom alla de fyra språken får tillräckligt med handledning. Positivt är att det för de finsk-ugriska språken finns två egna serier, *Ursus* och *Opuscula uralica*, där magisteruppsatser med hög kvalitet publiceras.

När studenter förlägger en termin av sina studier vid ett lärosäte utomlands har de möjlighet att tillgodoräkna sig poäng för sina utlandsstudier i sin examen i Uppsala, vilket vi ser mycket positivt på.

Grundutbildning i estniska

Lärare i estniska

I ämnet estniska finns en professor och en disputerad lektor med halvtidstjänst. Båda har estniska som förstaspråk. Sannolikt anställs också inom en snar framtid en forskarassistent med forskning i estniska, vilket är väl behövligt då lektorn nu är prefekt. Sedan februari 2005 har professorn endast 10 procent forskning i sin tjänst och lektorn ingen forskning alls i sin. Positivt är dock att lektorn utöver sin halvtidstjänstgöring arbetar 50 procent i ett forskningsprojekt finansierat av Vetenskapsrådet.

Uppläggnig och genomförande

Lärarnas egen forskning präglar ämnets profil som är språksociologi och sverigeestniska. Estlands kultur, samhälle och språkpolitiska frågor tas upp redan på lägre nivåer. På så vis tillmötesgår studenter i (eller inför) en specifik yrkesverksamhet där kunskaper i estniska språket och kulturen är en merit.

Enligt kursplanerna är det god avvägning mellan språkfärdighet, språkkunskap och kunskap om estnisk kultur och samhälle. Kursplanerna är mångsidiga och litteraturlistorna innehåller en god sammanfattning av baskunskap och nyare forskning. Lärarna har också författat böcker som ingår i kurslitteraturen. Teori- och metodundervisning i bl.a. översättningsteori, språkkontaktteori och dialektforskning finns redan på C-nivå.

Vid uppsatsskrivning tilldelas studenterna detaljerade anvisningar för uppsatsskrivning, vilket vi menar är väsentligt för att uppsatserna framöver ska få bättre teoretisk och metodisk förankring. Anvisningarna kan också användas i de övriga språkutbildningarna.

Det finns väl fungerande kontakter mellan Uppsala och Tartu universitet vilket gör att det finns goda möjligheter för studenterna att förlägga en del av sin utbildning (1-2 terminer) i Estland. Genom Nordplus förekommer också lärarutbyte. Gästföreläsare verkar däremot inte vara vanligt förekommande.

Med anledning av att ämnet estniska har lagts ner vid Stockholms universitet har berörda studenter kontaktats för att de ska känna till möjligheten att fortsätta studierna i Uppsala. Vid tiden för platsbesöket hade dock inga studenter anmält intresse för detta.

Resultat

Det var 42 helårstudenter i estniska under perioden år 2002–2004 och prestationsgraden totalt, alla nivåer inkluderade, var 50 procent. Under perioden har antalet helårsstudenter minskat något för varje år och prestationsgraderna har i stället ökat. Under de tre åren har en uppsats på kandidatnivå och två på magisternivå slutförts.

Av de uppsatser vi tittat på och som producerats från år 1998 och framåt är ämnesvalen mångsidiga och till viss del också yrkesorienterade. Det förekommer dock att uppsatser har rent deskriptiv karaktär, få källor och saknar teoretisk ram, vilket vi ser med tveksamhet på åtminstone när de läggs fram på magisternivå.

Bedömargruppens sammanfattande bedömning av grundutbildning i estniska

Vid Uppsala universitet ges en utbildning i estniska där lärarnas forskning präglar undervisningens innehåll så att det bidrar till forskningsanknuten och inspirerande undervisning. Det finns goda möjligheter för studenterna att förlägga en del av sin utbildning vid ett universitet där mål språket talas. Dock behöver utbildningen utvecklas vad gäller teoretisk och metodologisk undervisning i samband med uppsatsskrivande. För fortsatt utveckling vill vi ge följande rekommendationer.

Rekommendationer

- Återinför forskning i tjänsten för professorer och för lektorer, för fortsatt god forskningsanknytning i undervisningen.
- Se över om kurslitteraturen kan inrymma mer litteratur från Estland.
- Arbeta för att uppsatsförfattare i högre utsträckning får de teori- och metodkunskaper som behövs för att kunna ge sina uppsatser en teoretisk ram på magisternivå, oavsett om uppsatsen har språkvetenskaplig eller litteraturvetenskaplig inriktning eller är en kulturstudie.
- Skapa för de finsk-ugriska språken gemensamma språkövergripande kurser i teori och metod för att studenterna ska bli en del av en större språk-inriktad gemenskap. Till exempel skulle språkövergripande kurser i sociolingvistik, tvåspråkighet och språkkontakt kunna ges av lärare i estniska.
- Skapa möjligheter för studenter i estniska att möta andra studenter inom finsk-ugriska språk för att de tillsammans ska bli en starkare studentgrupp och få bättre förutsättningar för studentinflytande.

Grundutbildning i finska

Lärare i finska

I ämnet finska vilar ansvaret för utbildningen på en tillsvidareanställd lektor, disputerad i finska och med finska som förstaspråk. Ämnet har också en gästlektor från Helsingfors universitet. Avtalet som ger lektorstjänsten till Uppsala

och en lektorstjänst i svenska till Helsingfors har skrivits till tre år varav 2005 är det sista. Det är osäkert om det finns möjlighet att förnya avtalet.

En allvarlig konsekvens av att lektorer inte längre har forskning i tjänsten är att ingen forskning för närvarande kan bedrivas av lärare i ämnet finska, vilket inverkar negativt på möjligheterna att forskningsanknyta undervisningen.

Uppläggning och genomförande

Ämnet finska är det finsk-ugriska språk som har den största gruppen studenter. Kurser i finska ges i två separata studiegångar från A–D-nivå där den ena är anpassad för nybörjare och den andra vänder sig till finstalande.

Enligt kursplanerna är det god avvägning mellan språkfärdighet, språkkunskap och kunskap om finsk kultur och samhälle inom de båda studiegångarna. På högre nivåer ges en tillfredsställande bild av tvåspråkighetsfrågor, översättningsteori, finskans språkhistoria och språkvariationer. För dem som skriver uppsats om litteratur finns en fempoängskurs på C-nivån där litteraturvetenskapliga teorier och metoder behandlas. Positivt är också att kvinnliga författare inom skönlitteraturen har lyfts fram på sådant sätt att detta blivit tydligt för studenterna.

Men kurslitteraturen har inte reviderats på flera år, i varje fall inte på sådant sätt att nyare litteratur har tagits med. Särskilt märkbart är att kurslitteraturen inom språkfärdighetsträning inte har uppdaterats. Den kurslitteratur i finsk grammatik och finsk språkvetenskap som används på C-nivå är heller inte särskilt krävande. Den bok som används är närmast en inledning i lingvistisk terminologi och på denna nivå borde ett mer teoretiskt perspektiv gälla. Forskningsanknytningen i undervisningen ger till följd av en pressad lärarsituation och indragen lektorsforskning intryck av att vara svag. Intrycket är också att det skulle behövas mer muntlig språkträning. Den språkstuga som nu finns har därmed en viktig funktion.

Samarbete med andra lärosäten i Sverige och med institutionerna i Finland är ganska litet. Positivt är att studenter i finska har möjlighet att åka på CIMO:s sommarkurs i Finland, vilket också utnyttjas. Finnplus verkar däremot inte utnyttjas på sådant vis att studenterna förlägger en längre studieperiod i Finland.

Resultat

Det var totalt 96 helårsstudenter i ämnet finska under perioden 2002–2004, vilket är betydligt fler studenter än för andra finsk-ugriska språk vid samma institution. Prestationsgraden var totalt, alla nivåer inkluderade, 38 procent, vilket är lågt både jämfört med andra finsk-ugriska språk vid institutionen och med andra lärosäten där finska studeras. Hela 80 procent av studenterna finns på A-nivån och det är på A- och B-nivå som prestationsgraderna är låga. Dock är det under den treårsperiod vi tittat på en positiv trend vad gäller prestationsgraden.

Under perioden har en kandidatuppsats och tre magisteruppsatser slutförts. De flesta av de uppsatser vi tittat på och som har producerats från år 1998 och framåt har klar teoribakgrund, mångsidig källlitteratur och håller god kvalitet.

Bedömargruppens sammanfattande bedömning av grundutbildning i finska

Finskan är det ämne som rekryterar överlägset flest studenter av de finsk-ugriska språken vid Uppsala universitet. Utbildning ges också med separata kurser för dem som har språket som förstaspråk och för dem som studerar finska som nybörjarspråk. Vid uppsatsskrivning får studenterna god handledning och uppsatserna har i hög utsträckning teoretisk förankring. Men till följd av en pressad lärarsituation och indragen forskning i tjänsten är forskningsanknytningen svag och prestationsgraden på utbildningens lägre nivåer låg. För förbättrad forskningsanknytning, för revidering och uppdatering av kurslitteratur och för att komma tillrätta med de låga prestationsgraderna på utbildningens lägre nivåer behövs ytterligare lärarkapacitet.

Rekommendationer

- Tillsätt ytterligare en disputerad lärare.
- Återinför forskning i tjänsten för att skapa förutsättningar att ge forskningsanknuten undervisning.
- Revidera kurslitteraturlistorna och för in mer aktuell kurslitteratur där finska grammatiken behandlas utifrån mer krävande perspektiv.
- Upparbeta kontakter för att studenterna ska få bättre möjligheter att förlägga en längre period av sina studier vid något finskspråkigt lärosäte.
- Samverka med institutioner som ger utbildning i finska vid andra lärosäten, för att studenter främst på C- och D-nivå ska kunna delta i seminarier i finska och bli en del av en större kritisk och kreativ miljö än vad det egna lärosätet ensamt kan erbjuda.
- Se över och kom tillrätta med de låga prestationsgraderna på A- och B-nivå.
- Fortsätt med språkstuga så att studenterna får öva att tala och höra språket.
- Skapa för de finsk-ugriska språken gemensamma språkövergripande kurser i teori och metod för att studenterna ska bli en del av en större språkinriktad gemenskap.
- Skapa möjligheter för studenter i finska att möta andra studenter inom finsk-ugriska språk för att de tillsammans ska bli en starkare studentgrupp och få bättre förutsättningar för studentinflytande.

Grundutbildning i samiska

Lärare i samiska

I ämnesgruppen samiska (nord-, syd- och lulesamiska) finns endast ett halvtidsvikariat som hittills förnyats varje år. Det innehas av en disputerad lärare i lingvistik med forskningserfarenhet i samiska. Vikariatet blir inte förlängt för år 2006. Professorn i finsk-ugriska språk, som huvudsakligen sköter forskarutbildningen, bidrar till undervisningen i nordsamiska och handleder uppsatser, vilket i viss mån kompenserar lärarbristen i ämnet. Studenterna får därmed, trots den allvarliga lärarbristen, en utbildning som ges av kvalificerade lärare. Vad som framförallt saknas är en lärare med samiska som förstaspråk.

Uppläggnings och genomförande

I ämnet samiska är det språkvetenskap som fokuseras, vilket börjar med specialisering i antingen nord- eller sydsamiska och fortsätter på C- och D-nivå med ett mer allmänsamiskt perspektiv med jämförande språkforskning, dialektologi och språkhistoria (även samisk filologi, dvs. forskning av äldre samiska manuskript som finns i Uppsala). På C-nivå ingår en delkurs i lulesamiska. Parallellt med den breddning av samiska språk som sker på C- och D-nivå sker fördjupning av det först valda språket, nord- eller sydsamiska.

Det finns vid rekryteringen en ambition att fånga upp de personer som kan tänkas ha intresse av en utbildning i samiska av olika skäl och man tillmötesgår därför enskilda intressen så långt det är möjligt.

Forskningsanknytningen i undervisningen är god. Studenterna får också bra träning i skrift. Muntliga övningar är dock ett eftersatt område som måste åtgärdas för att studenterna i sin utbildning ska lära sig att tala samiska.

I samiska saknas ett formellt avtal om studentutbyten och medvetenheten om möjlighet till utbytesstudier förefaller vara lågt. Väsentligt är att använda de möjligheter som finns genom Nordplus för att åstadkomma studentutbyte med Samisk högskola, Universitetet i Tromsø eller Uleåborgs universitet, så att studenterna får möjlighet att förlägga en del av sina studier vid ett lärosäte i samisktalande miljö.

Resultat

I Uppsala skiljer sig samiskan från de andra finsk-ugriska språken i och med att även om det är få studenter på A-nivå så förefaller de som fortsatt till B-nivå också fortsätta till kandidatnivå och därefter även i hög utsträckning till forskarutbildning. Resultaten, sett till antalet studenter som fullföljer utbildningen och tar examen, är således mycket goda. Antalet helårsstudenter totalt under perioden år 2002–2004 var 24,7 och prestationsgraden totalt under samma period var 62 procent.

Under treårsperioden 2002–2004 examinerades ingen uppsats på kandidatnivå, men två uppsatser på magisternivå. Uppsatserna vi tittat på från pe-

rioden 1998 och framåt håller god kvalitet och tycks oss ha fått en korrekt bedömning.

Vi menar att det finns förhållandevis goda möjligheter på arbetsmarknaden för studenter med examen i samiska, men då krävs det att de har såväl skriftlig som muntlig språkfärdighet.

Bedömarens sammanfattande bedömning av grundutbildning i samiska

Vid Uppsala universitet ges en utbildning i samiska som i sin helhet är upplagd på ett väl genomtänkt sätt. Studenterna får god sakkunskap inom ämnet och utbildningen ger god färdighet för forskarstudier. En förutsättning för att utbildningen har kunnat hålla tillfredsställande kvalitet är att professorns kompetens i samiska har nyttjats till undervisning och handledning av uppsatser, samt att studenterna är mycket få. Studenterna får därför en utbildning som ges av kvalificerade lärare. Dock är de muntliga momenten inom utbildningen eftersatta, och för att bygga upp en långsiktigt hållbar utbildning skulle det behövas en tillsvidareanställd lärare med samiska som förstaspråk. Med anledning av ovan vill vi ge följande rekommendationer.

Rekommendationer

- Inrätta ett heltidslektorat i samiska och tillsätt en disputerad lärare, helst med samiska som förstaspråk, för att långsiktigt vidareutveckla ämnet.
- Inför kurser i muntlig språkfärdighet i de samiska språken som ges av lärare med samiska som förstaspråk.
- Utnyttja Nordplus och uppmuntra än mer till studentutbyte så studenterna får bättre möjligheter att förlägga en del av sin utbildning i en samisktalande miljö t. ex vid Universitetet i Tromsø, Samisk högskola i Kautokeino eller Uleåborgs universitet.
- Skapa för de finsk-ugriska språken gemensamma språkövergripande kurser i teori och metod för att studenterna ska bli en del av en större språk-inriktad gemenskap.
- Skapa möjligheter för studenter i samiska att möta andra studenter inom finsk-ugriska språk för att de tillsammans ska bli en starkare studentgrupp och få bättre förutsättningar för studentinflytande.
- Samarbeta med Umeå universitet så att kurser i syd- och lulesamiska ges med intervaller som inte sammanfaller med när kurser ges av Umeå universitet.

Grundutbildning i ungerska

Lärare i ungerska

I ämnet ungerska finns en tillsvidareanställd lektor med docentkompetens som också har ungerska som förstaspråk. Det finns således hög kompetens men lärarsituationen är mycket sårbar. Lektorer har sedan februari 2005 ingen

forskning i tjänsten, vilket vi ser allvarligt på eftersom det äventyrar förutsättningarna att forskningsanknyta undervisningen framöver.

Uppläggnings och genomförande

Inom ämnet ungerska ligger fokus på språkvetenskap. Med den utgångspunkten är det god avvägning i kursplanerna mellan språkfärdighet, språkkunskap och kunskap om ungersk kultur och samhälle. På A- och B-nivå arbetas med språkfärdighet, ungersk grammatik, textläsning med översättning samt litteratur- och kulturstudier. Mycket tid i undervisningen fram till C-nivå ägnas åt inläring av grammatik och ordförråd. På de högre nivåerna görs fördjupade studier i språkvetenskap och/eller litteraturvetenskap.

Stilistik är ett specialområde inom ungersk lingvistik som finns med på D-nivån. Vad som saknas i undervisningen är sociolingvistik, tvåspråkighet och språkkontakt, där det dock finns god kompetens inom andra finsk-ugriska språk.

Lektorn har själv producerat undervisningsmaterial och läroböcker främst om ungerskans grammatik som används i undervisningen. Lektorn har också under lång tid varit forskningsaktiv och intrycket är att det bedrivs forskningsanknuten undervisning.

Undervisningen bedrivs i stor utsträckning som individuell handledning eftersom studenterna är få. Läraren lyckas också att använda studenternas mycket skiftande förkunskaper i ämnet till något positivt i undervisningssituationen, vilket får ses som en pedagogisk prestation.

Inom ämnet ungerska finns upparbetade internationella kontakter som kommer studenterna till del. Genom Erasmus-programmet finns regelbundet lärarutbyte med universiteten i Ungern, vilket innebär att gästföreläsningar ges av lärare från Ungern och att lektorn från Uppsala undervisar i Ungern varje år.

Studenterna har också goda möjligheter att genomföra delar av sina studier i Ungern, t.ex. på sommarkurs i Debrecen. Möjlighet finns att söka pengar för utlandsvistelse hos Svenska institutet, vilket också utnyttjas.

När studenter har önskat studera på distans har detta kunnat lösas på ett individuellt plan. Genom privatundervisning på distans svarar den enda lektorn i ungerska för att de studenter i landet som vill studera ungerska ska få möjlighet till detta.

Resultat

Under treårsperioden 2002–2004 var det totalt 50 helårsstudenter. Den totala prestationsgraden under samma period var 57 procent.

Ingen kandidatuppsats men en magisteruppsats har examinerats sedan år 2002. De kandidat- och magisteruppsatser vi tittat på och som producerats från år 1998 och framåt är av god kvalitet. Det gäller även dem som har teman som kultur eller litteratur, vilket alltså inte är lärarens specialområde. Några av uppsatserna har också publicerats i institutionens skriftserie Ursus.

Bedömargruppens sammanfattande bedömning av grundutbildning i ungerska

Vid Uppsala universitet ges utbildning i ungerska av god kvalitet, men genom att det bara finns en lärare i ungerska är situationen mycket sårbar. Den enda lektorn har goda kontakter med universitet i Ungern, vilket ger goda möjligheter till studentutbyte och till att kortare specialkurser genom Erasmusavtal importeras från Ungern. För fortsatt utveckling vill vi ge följande rekommendationer.

Rekommendationer

- Återinför tid för forskning i tjänsten för lektorer för att det även fortsättningsvis ska finnas möjlighet att ge forskningsanknuten undervisning.
- Skapa för de finsk-ugriska språken gemensamma språkövergripande kurser i teori och metod för att studenterna ska bli en del av en språkinriktad gemenskap.
- Utnyttja den lärarkompetens i sociolingvistik, tvåspråkighet och språkkontakt som finns inom ämnesgruppen finsk-ugriska språk.
- Skapa möjligheter för studenter i ungerska att möta andra studenter inom finsk-ugriska språk för att de tillsammans ska bli en starkare studentgrupp och få bättre förutsättningar för studentinflytande.

Forskarutbildning i finsk-ugriska språk

Doktorander

Det finns tio personer registrerade vid forskarutbildningen. Sex av dessa är anställda som doktorander och har därmed goda arbetsvillkor. Rekryteringen har skett internationellt så att några av de anställda doktoranderna har sin magisterexamen från Uppsala, andra från Finland. Gruppen visar mångfald inte bara ur manligt/kvinnligt perspektiv utan också vad gäller nationaliteter.

Uppläggning och genomförande

Forskarutbildningen samlar de olika finsk-ugriska språken inom ramen för en utbildning. Den forskarstuderande ska efter utbildningen kunna åtminstone grunderna i fyra finsk-ugriska språk och dessutom ha lärt sig språkhistoria och jämförande språkvetenskap, oberoende av om avhandlingens tema är komparativ eller om den koncentrerar sig på ett språk. Detta innebär att doktorerna har en bred kompetens i allmän fennougristik och kunskaper om flera olika finsk-ugriska språk.

För antagning krävs minst kandidatexamen (80 poäng) i ett finsk-ugriskt språk och kunskaper om minst 20 poäng i ett annat finsk-ugriskt språk. För att doktoranden ska kunna tillgodogöra sig facklitteraturen inom området krävs också kunskaper i engelska, tyska och helst även ryska.

Av forskarutbildningens 160 poäng är 30 poäng finsk-ugriska profilämnena. Profilämnena består av grundkurser i ytterligare två finsk-ugriska språk som

studeras på grundnivå, men examenskraven anpassas till forskarutbildningsnivå. De återstående 30 kurspoängen styrs av doktorandens egna önskemål. Metodkursen och även andra kurser anpassas efter forskningens inriktning så att de har relevans för avhandlingsarbetet. Ett flertal metodkurser erbjuds vid fakulteten och universitetet och dessa kurser utnyttjas av doktoranderna när de har relevans för avhandlingsarbetet. Den individuella studieplanen har en viktig roll eftersom den styr doktoranden genom utbildningen och intrycket är att detta fungerar väl.

Handledarna har minst docentkompetens och flera av doktoranderna har biträdande handledare. Ämnet har goda kontakter med Centrum för multietniska studier, där det finns bra sakkunskap i språksociologi och tvåspråkighetsfrågor. Två docenter därifrån är verksamma som handledare inom forskarutbildningen och intrycket är att doktoranderna får tillräckligt med handledning.

Doktorandseminariet, som endast är för doktorander och handledare, ges ca 6 gånger per termin och innebär att doktorander har ett forum där de kan presentera också ofärdiga arbeten. Detta seminarium samlar doktorander från de finsk-ugriska språken och bidrar till en väl fungerande och inspirerande forskningsmiljö trots det låga antalet doktorander inom varje enskilt språk. Det finns också ett högre seminarium och ett seminarium som ges i samarbete med Åbo universitet där doktoranderna kan presentera sin forskning.

Doktoranderna kan, om de önskar, undervisa som institutionstjänstgöring och har på så vis möjlighet att meritera sig pedagogiskt inom ramen för sin utbildning. De ges också pedagogisk utbildning.

Alla anställda doktorander får 3 000 kronor årligen för resor till seminarier och kongresser utomlands. Detta räcker inte för konferensdeltagande men det finns också andra källor att söka medel ifrån, vilket också nyttjas. Doktoranderna har goda kontakter med forskare på andra institutioner utomlands.

Resultat

Sedan 1998 har fem doktorander antagits, en 2001, en 2002 och tre 2004. Under samma period har fem doktorander disputerat, tre kvinnor och två män och en kvinna har tagit licentiatexamen. Disputationerna har ägt rum i en förhållandevis jämn ström över åren. Institutionen har en egen serie för publikationer av avhandlingar.

Från att avhandlingarna tidigare vanligen behandlade finska har något fler doktorsavhandlingar nu samiskan som huvudspråk eller tema. Det finns i dag också efterfrågan på disputerade i samiska språk då det är svårt att finna disputerade lärare i samiska. För detta krävs att de kan tala samiska.

Bedömargruppens sammanfattande bedömning av forskarutbildning i finsk-ugriska språk

Vid Uppsala universitet ges en forskarutbildning i finsk-ugriska språk, den enda i sitt slag. Genom att rekrytera studenter från grundutbildningarna i

estniska, finska, samiska och ungerska till en enda forskarutbildning i finsk-ugriska språk, har man lyckats skapa en förhållandevis stor kritisk och kreativ forskningsmiljö. Doktoranderna kan också ta del av ett utbud av kurser med relevans för deras avhandlingsarbeten utanför det finsk-ugriska ämnesområdet. Genom forskarutbildningen säkras också tillgång till lärare i framtiden för att denna undervisnings- och forskningsmiljö med inriktning mot allmän fennougristik ska kunna fortleva.

